

**РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІВЕНТ-ІНДУСТРІЙ, КУЛЬТУРОЛОГІЇ
ТА МУЗЕЄЗНАВСТВА**

ДИПЛОМНА РОБОТА
на здобуття І (бакалаврського) рівня
на тему:

**СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ КУЛЬТУРНО-
ДОЗВІЛЛЄВОГО ПРОЕКТУ НА ВІДКРИТОМУ ПРОСТОРІ**

Виконала: здобувач вищої освіти
IV курсу заочної форми навчання
спеціальності 028 «Менеджмент
соціокультурної діяльності»

Лойко Аліна Валеріївна

Науковий керівник: канд. пед. наук, професор,
завідувач кафедри івент-індустрій, культурології і музеєзнавства

Виткалов Володимир Григорович

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	11
1.1. Характеристика змісту понять «дозвілля», «культурно-дозвіллева діяльність», «культурно-дозвіллевий проект».....	11
1.2. Функції та принципи організації культурно-дозвіллевої діяльності.....	16.
1.3. Організація культурно-дозвіллевої діяльності в країнах зарубіжжя.....	27
РОЗДІЛ 2 ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЕВОГО ПРОЕКТУ У ВІДКРИТОМУ ПРОСТОРИ : НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ РАДЕХІВСЬКОГО СІЛЬСЬКОГО БУДИНКУ КУЛЬТУРИ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	34
2.1. Діяльність Радехівського сільського будинку культури у сфері організації культурно-дозвіллевої роботи.....	34
2.2. Фестиваль «Festlike» – культурно-дозвіллевий проект, організований Радехівським сільським будинком культури у відкритому просторі на території Ковельського району.....	44
2.3. Організація дозвіллевої діяльності, співпраця клубних установ та освітніх закладів з сім’єю Вишнівської ОТГ Ковельського району Волинської області.....	54
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	73
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність дослідження. Інноваційні процеси у сучасній культурно-дозвілєвій діяльності України спонукають до пошуку нових форм організації вільного часу, переосмислення цінностей, цілей і змісту їх діяльності та перехід від застарілих стереотипів, шаблонів і жорстких форм до творчої ініціативи й індивідуальної відповідальності працівників культури в плануванні своєї роботи.

Однією з ефективних умов досягнення мети сучасного культурного виховання – розвитку конкурентоздатної, творчої особистості, спроможної до самовизначення, самореалізації та самовдосконалення – є залучення населення до проектної діяльності.

На відміну від традиційних заходів, спрямованих на передачу молодому поколінню зразків готового соціального досвіду, проектна діяльність у культурно-дозвілєвій сфері дає змогу найбільш повно врахувати здібності, потреби та наміри населення. Тож проектна діяльність розглядається нами і як чинник розвитку творчого мислення, формування самостійності, креативності та комунікабельності, одним словом, як важлива умова становлення особистості у просторі її існування.

Саме окреслені проблеми спонукали до всебічного вивчення питання змісту, завдань та проблем впровадження і поширення проектної діяльності у культурно-дозвілєвій сфері.

Потрібно підкреслити, що заклади культури з плином часу, зважаючи на суттєві зміни в ціннісних орієнтаціях населення, покращенні та зміцненні матеріально-технічної бази, культурної інфраструктури конкретної локації, шукають все більш нові, оригінальні форми організації дозвілля своїх відвідувачів. Тому створення та реалізація оригінальних культурних проектів дає можливість змістовно та цікаво провести й урізноманітнювати у подальшому вільний час населення.

Серед загального масиву наукової літератури щодо виявлення специфіки організації і проведення культурно-дозвіллевого проекту на відкритому просторі переважає та, в якій це явище розглядається у контексті культури та дозвіллевої діяльності. Питання ж регіональних проблем розвитку дозвіллевих проектів (зокрема, на території Ковельського району Волинської області) ще не стали об'єктом уваги сучасних науковців, позаяк регіональний культурний простір ще не є предметом наукового вивчення, що і зумовило актуальність нашого дослідження.

Аналіз джерельної бази та історіографії дослідження проблеми: при написанні дипломної роботи нами опрацьовано відповідну інформаційну базу, зокрема праці вітчизняних та зарубіжних науковців, які досліджували специфіку організації і проведення культурно-дозвіллевого проекту на відкритому просторі.

Варто звернути увагу на наукові доробки вчених, виконаних у межах проблематики щодо: особливостей розвитку особистості у сфері вільного часу (М. Аріарський [4], В. Кірсанов, В. Піча, О. Сасихов, Ю. Стрельцов [47], сутності і специфіки дитячого дозвілля (Черніговець Т. [51] проектування нових форм культурно-дозвіллевої діяльності С. Гончарук, позакласної виховної роботи з дітьми Куц О., Ружилю О. [33] формування професійно важливих якостей майбутніх учителів (Бойчев І.) [11]. Фактично безцінний матеріал аналогічного характеру сьогодні зберігається у мережі загальноосвітньої школи, яка увійшла в період експерименту і педагогічний склад якої також переймається питаннями дозвілля, адже сучасні діти формуються в основному на підставі ігрового чинника, тому принципи підходу до їх виховання і в клубі, і в школі майже ідентичні

Оригінальний блок дослідницьких матеріалів підготовлено й регіональними дослідниками, зокрема професорами кафедри культурології та музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету Виткаловим С.В. та Виткаловим В.Г., у працях яких аналізується чимало сегментів культурно-дозвіллевої сфери, зокрема «зеленого» туризму, різних

видів професійного і самодіяльного мистецтва, фестивального руху, низка нових форм, що виникли уже в новітній час у регіоні. Сюди потрібно зарахувати й характеристику творчості окремих представників галузі. Саме на їхніх дослідженнях можна виявити еволюцію кадрового складу галузі та видозміни в традиційних формах діяльності, зміни у ціннісних орієнтаціях населення, а надто – молоді, кореляцію культурно-дозвіллевої діяльності з народознавчою складовою. Цікавими є й публіцистичні нариси проф. кафедри Виткалова С.В., опубліковані у регіональній та всеукраїнській періодиці, які подають специфіку організації регіонального простору, його розширення за допомогою нових постатей, які з'явилися на культурному видноколі останнім часом [17].

Особливе значення для дослідження даної проблеми мають наукові розробки в галузі педагогічної культурології і педагогіки дозвілля. Зокрема встановлено, що дозвілля є специфічною сферою соціалізації та інкультурації особистості (М.Аріарський [4], Тихоновская Г. [50])

У процесі неформального спілкування, в ігровій, розважальній діяльності, заняттях за інтересами у дитини формуються ціннісні орієнтації, моделі поведінки і спілкування, які функціонують у дозвіллевих спільнотах і далеко не завжди співпадають із тими, які намагаються прищепити їй сім'я і школа (П.Герчанівська). І це також цікавий сегмент наукового пошуку, адже знаходження «спільної мови» чи точок дотику між клубом, школою, бібліотекою та іншими складовими культурної інфраструктури в районі чи селі складає важливий сегмент виховного впливу.

Завершуючи аналіз фахової літератури, потрібно звернути увагу й на чималу кількість статей проф. кафедри Виткалова С.В., опублікованих останнім часом у регіональній та всеукраїнській періодиці («Правда рівненська», «День», «Культура і життя»), на сторінках якої й висвітлюється оригінальний досвід організації культурного простору та культурно-дозвіллевої діяльності, як її складової, розміщених у мережі Інтернет.

У даній роботі використано значний обсяг **джерельної бази**, серед якої польові дослідження автора, спрямовані на вивчення цільової аудиторії установи, сценарні плани, звіти, поточні архіви установ культури та конкретного Радехівського сільського будинку культури, в яких збережено чимало цікавих організаційно-технічних аспектів заходів, що організовувалися упродовж певного періоду. Цікавий матеріал стосовно розвитку самодіяльної творчості зберігається й в Архіві обласного центру народної творчості і культури Волинського обласного державного архіву [63], а також матеріали численних семінарів працівників культури, на яких обговорювалися питання стану культурно-дозвілєвої діяльності в регіоні, пошук нових форм роботи з потенційною аудиторією [60-64]. Сюди зарахуємо й матеріали виступів керівників установ культури району, у яких брала участь автор, популяризуючи власний організаційно-культурний досвід та інші аналогічні інформаційні матеріали, які надають більшої переконливості та доказовості даному дослідженню. Сюди можна віднести й законодавчу базу галузі, в якій відтворено загальноукраїнський її контекст, а також різноманітні розпорядчі документи локального характеру, за якими також можна виявити стан еволюції і мережі закладів культури, і ціннісних орієнтацій реальних учасників клубної аудиторії.

Не можна оминати увагою й різноманітний матеріал із даного питання, розміщений у мережі Інтернет. Це переважно досвід організації різноманітних заходів, огляд відповідних туристичних дестинацій тощо.

Акцентуємо увагу й на тому, що серед джерельної бази роботи є чимало матеріалів *сімейного архіву авторки*, творча діяльність родини якої засвідчила високий потенціал сім'ї у сфері вільного часу та соціальну активність цієї родини у справі організації різних форм соціокультурної діяльності.

І хоча цей джерельний матеріал є достатньо строкатим за рівнем розгляду проблеми, формою подання та іншими професійними чинниками, виходячи зі складу його авторів, його наявність дає можливість для певного

порівняльного аналізу та висновків стосовно подальшого функціонування культурно-дозвілєвої сфери.

Об'єкт дослідження – культурно-дозвілєві проекти на відкритому просторі (на прикладі Радехівського сільського будинку культури).

Предмет дослідження – специфіка організації і проведення культурно-дозвілєвого проекту на відкритому просторі.

Мета дипломної роботи: розкрити специфіку організації і проведення культурно-дозвілєвого проекту на відкритому просторі

Відповідно до мети визначено й наступні завдання:

- проаналізувати та систематизувати вітчизняні і зарубіжні дослідження з проблем організації і проведення культурно-дозвілєвого проекту на відкритому просторі, виявивши найбільш корисний в українських реаліях сегмент;

- розкрити зміст понять «дозвілля», «культурно-дозвілєва діяльність», «культурно-дозвілєвий проект»;

- дослідити організацію культурно-дозвілєвої діяльності в країнах зарубіжжя

- охарактеризувати особливості діяльності Радехівського сільського будинку культури у сфері організації культурно-дозвілєвої роботи;

- проаналізувати проведення фестивалю «Festlike» як культурно-дозвілєвого проекту, організованого Радехівським будинком культури у відкритому просторі на території Ковельського району.

- визначити ефективність співпраці клубних установ та освітніх закладів із сім'єю Вишнівської ОТГ Ковельського району Волинської області.

Методологічною основою роботи є принцип об'єктивності та системності в підході до висвітлення специфіки організації і проведення культурно-дозвілєвого проекту на основі комплексного аналізу спеціальної літератури. Для досягнення мети використано загальнонаукові методи

аналізу джерел та літератури, синтезу, порівняння і узагальнення, що взаємодоповнюють один одного.

Практичне значення дипломної роботи полягає у можливості використання результатів дослідження для вирішення важливих науково-теоретичних завдань, для написання як узагальнюючих, так і спеціальних праць із цієї проблематики, поглибленні та розширенні існуючих у вітчизняній культурологічній науці знань про особливості специфіки організації і проведення культурно-дозвілєвого проекту на відкритому просторі.

Цей матеріал буде корисним і для системи підвищення кваліфікації працівників культури та освіти, оскільки сьогодення спрямовується на подальше розширення культурного простору і пошук нових форм взаємодії з реальною і потенційною аудиторією установи культури..

Наукова новизна дипломної роботи полягає у включенні у науковий обіг нових, зібраних та систематизованих матеріалів з означеної теми, одержаних під час проведення польових досліджень стану організації дозвілєвої діяльності на території Радехівського сільського будинку культури Ковельського району Волинської області. Саме за допомогою таких локальних досліджень можна скласти уявлення про еволюцію форм роботи з місцевим населенням, ефективність функціонування об'єднаних територіальних громад і виявлення в їх діяльності культурного чинника..

Апробація матеріалів даної бакалаврської роботи здійснювалася на практичних заняттях із професійно-орієнтованих дисциплін під час навчання на ОПП I (бакалаврського) рівня спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» у Рівненському державному гуманітарному університеті, численних семінарах практичних працівників, проведених КЗ «Волинський обласний центр народної творчості і культури» Волинської обласної ради, Ковельським райвідділом культури, нарадах, проведених у місцевій ОТГ, різноманітних звітах, надісланих до райвідділу культури і туризму з питань організації різних форм роботи з місцевим населенням,

виступах на спільних нарадах, проведених керівниками закладів культури району з їх польськими колегами, на яких уточнювалася специфіка роботи польських гмін і сільських клубів України, а також під час участі в акредитаційній експертизі ОПП І (бакалаврського) рівня спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» (квітень, 2021 р.) та на науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема:

Лойко А. В. Специфіка організації і проведення культурно-дозвілєвого проекту на відкритому просторі. *Філософія подієвої культури: теорія та практика: всеукр. наук.-практ. конф.*, м. Київ, 25-26 берез., 2021 року. Київ : КНУКіМ, 2021. С.14.

Лойко А. В. Специфіка організації і проведення культурно-дозвілєвого проекту на відкритому просторі в умовах невеликого населеного пункту. *Звітна наук. конф. проф.-викл. складу, студентів, аспірантів та докторантів РДГУ.* За 2020 р., м. Рівне, 13-14 трав., 2021 р. Рівне : РДГУ, 2021. С. 5.

Лойко А. В. Сучасний сільський клуб і його проблеми: матеріали виступу на семінарі клубних працівників району. *Поточний архів Радеківського сільського клубу.* За 2020 р.

Лойко А. В. ОТГ Ковельського району Волинської області і проблеми організації вільного часу місцевого населення: Виступ на семінарі клубних працівників Ковельського району та польських гмін *Поточний архів Радеківського сільського клубу.* За 2021 р. та ін.

Фрагменти бакалаврської роботи опубліковано:

Лойко А. В. Співпраця клубних установ та освітніх закладів із сім'єю (з досвіду Вишнівської ОТГ Ковельського району Волинської області). *Актуальні питання культурології: альм. наук. т-ва «Афіна».* Вип. 21. Рівне : РДГУ, 2021. С.45-52.

Структуру дипломної роботи складають: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел та літератури, додатки.

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначається ступінь її розробленості у літературі, наукова мета і завдання дипломної

роботи, розкриваються методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну і практичне значення роботи та її структуру.

В основній частині, що складається з двох розділів, розкривається основний зміст проведеного дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні аспекти організації і проведення культурно-дозвілєвої діяльності» розкрито зміст понять «дозвілля» та «культурно-дозвілєва діяльність» «культурно-дозвілєвий проект», визначено функції та принципи організації культурно-дозвілєвої діяльності, висвітлено особливості організації культурно-дозвілєвої діяльності країнах зарубіжжя.

У другому розділі «Практика організації і проведення культурно-дозвілєвого проекту на відкритому просторі: на прикладі діяльності Радехівського сільського будинку культури Ковельського району Волинської області» висвітлено сутність діяльності Радехівського сільського будинку культури та специфіку організації фестивалю «Festlike», як культурно-дозвілєвого проекту на відкритому просторі на території Ковельського району Волинської області та організація дозвілєвої діяльності, співпраця клубних установ та освітніх закладів з сім'єю Вишнівської ОТГ Ковельського району Волинської області

У висновках зазначені підсумки дослідження.

Опрацьовуючи спеціальну літературу, ми дослідили дану проблему і дійшли висновків, які характеризують специфіку організації культурно-дозвілєвого проекту на відкритому просторі.

Загальний обсяг дипломної роботи становить 87 сторінок, з них основна частина складає 72 сторінки.

Список використаної літератури містить 67 найменування, додатки складають 9 позицій.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

1.1.Характеристика змісту понять «дозвілля», «культурно-дозвіллєва діяльність»

Сучасна соціокультурна ситуація характеризується рядом негативних процесів, що спостерігаються в сфері духовного життя українського суспільства – втратою духовно-моральних орієнтирів, відчуження від культури і мистецтва дітей, молоді і дорослих, істотним зменшенням фінансової забезпеченості установ культури, зокрема й діяльність сучасних культурно-дозвіллєвих центрів, що не дозволяє їм урізноманітнювати вільний час місцевого населення.

У той же час розвиток інноваційних технологій спричиняє необхідність постійно збагачувати зміст діяльності установ культури, методи її здійснення і шукати нові дозвіллєві форми проведення цих заходів. Основне їхнє завдання полягає в розвитку соціальної активності та творчого потенціалу особистості, організації різноманітних форм дозвілля і відпочинку, створення умов для повної самореалізації людини в сфері дозвілля. На жаль, через соціально-економічні труднощі суспільства, відсутність належної кількості соціально-культурних установ і недостатню увагу до організації дозвілля з боку місцевих органів влади і культурно-дозвіллєвих установ відбувається розвиток різноманітних форм дозвіллєвої діяльності, яка знаходиться за межами соціально-дозвіллєвих інститутів. Відтак вільний час стає одним із важливих сегментів формування особистості, оскільки професійно-орієнтована сфера не забезпечує відповідного «духовного супроводу» людини. Тим більше, що він безпосередньо впливає і на її виробничо-трудова сферу діяльності, тому що в умовах вільного часу найбільш сприятливо відбуваються рекреаційно-відбудовні процеси, що знімають інтенсивні фізичні та психічні навантаження. Тому використання вільного часу є своєрідним індикатором засвоєння культури, кола духовних потреб та

інтересів конкретної особистості або окремої соціально-демографічної групи населення [5].

Практика організації дозвілля показує, що найбільш привабливими формами дозвіллевой діяльності нині є музика, танці, ігри, шоу, КВК, однак не завжди культурно-дозвіллеві центри планують свою роботу, виходячи з інтересів людей. Треба не лише знати сьгоднішні культурні запити, передбачати їхні еволюційні зміни, а й уміти швидко реагувати на них, намагатися запропонувати нові форми і види культурно-дозвіллевих заходів. Тому необхідно виробити такі диференційовані форми організації дозвілля різних груп населення, які б задовольняли їхні потреби.

Ця організація повинна містити в собі різні види діяльності у віковому, професійному й соціальному аспектах. Адже різні соціально-демографічні групи відрізняються одна від іншої духовними потребами, рівнем культурної та професійної підготовленості, бюджетами вільного часу і ставленням до нього. Саме це й потрібно враховувати в роботі сучасних культурно-дозвіллевих установ, які мають пропонувати відвідувачам найбільш ефективні в кожному конкретному випадку дозвіллеві заняття, стимулювати вибір і можливість зміни різних видів діяльності на науковій основі, тобто враховувати час.

При розгляді складових вільного часу, структури та його культурного наповнення, на наш погляд, цілком може бути логічним наведене положення про те, що вільний час являє собою як дозвілля (відпочинок), так і час, відведений для піднесеної (творчої) діяльності. Звідси випливає, що не можна ототожнювати поняття «дозвілля» з поняттям «вільний час». Вільний час набуває форми дозвілля, але не зводиться цілком до нього. Для дозвілля, насамперед, характерні пасивно-видовищні форми проведення вільного часу. У рамках дозвілля в основному здійснюється споживання культури, а не її творення: людина прагне задовольнити свої потреби в насолоді, задоволенні, розвазі.

Дозвілля розвиває особистість. Тому дозвілля – це сукупність відповідних форм занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередні фізичні, психічні і духовні потреби, в основному відновлювального характеру. При цьому, на відміну від природної основи відновлення сил людини, дозвілля є специфічним, соціальним способом регенерації цих сил [39], а відтак важливою державною потребою.

На думку усіх без виключення дослідників, до дозвілля ймовірніше за все можна віднести такі види занять, як читання, перегляд телепередач, відвідування кінотеатрів, театрів, концертів, спілкування з друзями, заняття спортом, розваги, прогулянки, ігри, пасивний відпочинок, тобто усе те, що сприяє не лише фізичній релаксації, але й розширює духовний простір чи світогляд людини.

Щодо тлумачення поняття «дозвілля», то існує декілька визначень даного терміну. Слово «дозвілля» бере свій початок із латинської мови, що означає «бути вільним», тому цілком логічним є той факт, що дозвілля було притаманне лише вільній людини як відповідна статусна її форма чи ознака.

Із латинської мови цей термін потрапив до французької і означає «бути дозволеним», а в англійській таке слово як дозвілля, означає «бути вільним» (свобода відхиляти правило, практику). У стародавній Греції терміном «дозвілля» позначали «серйозну діяльність, здійснену без тиску необхідності, тобто певних обставин». Англійська ж транскрипція терміну походить від грецького, що передбачає остаточне з'єднання між дозвіллям і освітою [21], тобто формуванням людини.

Таким чином, дозвілля – це форма активного спілкування, що задовольняє потреби людей в комунікації. Відтак, такі форми дозвілля як любительські об'єднання (клуби за інтересами), масові свята – найбільш сприятлива сфера і форма для усвідомлення себе, своїх якостей, переваг і недоліків у порівнянні з іншими людьми. Ще однією якістю цього терміну є те, що дозвілля здатне об'єднати і відпочинок, і працю.

Чималий обсяг дозвілля в сучасному суспільстві заповнений різними видами відпочинку, хоча поняття «дозвілля» включає в себе і такі види діяльності, як продовження (поглиблення) освіти, громадська робота на добровільних засадах та безліч інших сегментів, за допомогою яких людина набуває певних духовних характеристик.

Усе вищенаведене, переходячи до теоретичної площини нашого аналізу, дає підстави для визначення поняття «дозвілля», розділивши його на чотири основні класифікаційні групи:

- Дозвілля як споглядання, пов'язане з високим рівнем культури та інтелекту, тобто це відповідний інтелектуальний стан розуму і душі. У цій концепції дозвілля, зазвичай, розглядається з точки зору ефективності, з якою людина виконує найбільш привабливий для неї вид творчої діяльності.

- Дозвілля як діяльність – зазвичай характеризується як діяльність, не пов'язана з професійною справою. Це визначення дозвілля включає й цінності самореалізації, тобто інша тотожна діяльність, яка формує людину.

- Дозвілля як вільний час, час певного вибору (занять, форм відпочинку тощо), тобто, цей час може бути організовано різним чином, причому воно (дозвілля) може використовуватися для діяльності, пов'язаної із певною роботою, або не пов'язаною з нею.

- Дозвілля як час, коли людина займається тим, що не є її обов'язком. Відтак, дозвілля інтегрує три попередні концепції, стирає межу між «роботою» і «не роботою» і оцінює дозвілля в термінах, що описують її поведінку, тобто характеризує певний духовний стан людини.

Дозвілля включає в себе і поняття часу та ставлення до цього часу. М. Каплан, і цієї думки притримуються фактично усі дослідники, вважає, що дозвілля – це набагато більше, ніж лише вільний час або перелік видів діяльності, спрямованих на фізичне відновлення організму. Тому дозвілля слід розуміти як центральний елемент культури, що має глибокі й складні зв'язки із загальними проблемами роботи, сім'ї, політики тощо.

Завершуючи аналіз поняття «дозвілля», варто визначити вимоги, що складають основу сучасних підходів до проблеми дозвілля, запропоновані І. А. Новіковою (хоча вони є характерними переважній більшості дослідників, які намагаються вказати на певні термінологічні дефініції):

- в основі дозвілля повинна лежати широкий спектр діяльності фізичного, розумового або емоційного характеру;
- вибір того чи іншого виду діяльності для дозвілля визначається мотивацією людини. І саме за цією ознакою можна визначити певну її характеристику;
- розмаїття форм, діапазон видів діяльності у вільний час відтак є нескінченним. І подальший розвиток суспільства буде лише їх розширювати;
- дозвілля здійснюється поза часом, що витрачається на життєдіяльність, тобто це певний обсяг вільного часу;
- вибір дозвіллевої діяльності абсолютно добровільний;
- дозвілля не має обмежень у часі;
- дозвілля – справа важлива і цілеспрямована;
- дозвілля має гнучку (рухливу) форму. Воно може бути організованим або неорганізованим, індивідуальним або груповим;
- дозвілля може мати й побічні дії, тобто мати й негативне забарвлення, що вимагає відповідного ставлення організаторів до вибору його форм, а відтак і усунення усіх тих, які могли б нашкодити людині.

Поняття «культурно-дозвіллева діяльність» (КДД) у більшості випадків трактується як робота з організації відпочинку і розваг. Крім того, використовується чимала кількість понять, суміжних із поняттям «культурно-дозвіллева діяльність». У їх числі «соціально-культурна діяльність», «культурно-просвітня діяльність», «духовна діяльність», «рекреативна», «розважальна діяльність», «творча діяльності» (хоча, виходячи з того, що вкладається у цей термін, краще б вживати словосполучення «художня, технічна діяльність»), «художня діяльність»

тощо [51]. При цьому головними особливостями, обумовленими соціальними характеристиками учасників, можна вважати:

- унікальність;
- універсальність;
- уніфікованість;
- стабільність;
- мобільність;
- альтернативність;
- ініціативність.

Підсумовуючи проаналізовані нами підходи до понять «дозвілля», «культурно-дозвіллева діяльність», «культурно-дозвіллевий проект» тощо вважаємо, що сьогодні дозвілля стає частиною вільного часу для споживання цінностей культури, спілкування, творчості, розваг, відпочинку та інших видів вільної і нерегламентованої діяльності людини, а тому потребує й відповідного ставлення організаторів до вибору чи пропонування його форм. Воно потребує й відповідної кваліфікації цих організаторів, зважаючи на постійно зростаючий інформаційний рівень людини.

Поза сумнівом, що дозвілля та культурно-дозвіллева діяльність взаємопов'язані між собою та виступають як специфічне соціальне явище, що логічно розглядати у співвідношенні з такими явищами, як трудова, рекреаційна, наукова, художня, освітня діяльність тощо.

Таким чином, аналіз фахової літератури з досліджуваної проблеми дає можливість припускати, що організація культурно-дозвіллевої діяльності може бути ефективним засобом розвитку потенціалу особистості, модульної організації соціально-культурного середовища для різних видів продуктивної культурної діяльності місцевого населення, а відтак – усе це висуває й високі вимоги до її організаторів, позаяк за допомогою цієї діяльності можна вирішувати чимало питань, актуальних для суспільства.

1.2. Функції та принципи організації культурно-дозвілєвої діяльності

На кожному з етапів історичного розвитку суспільства дозвілля виконувало різні функції, відповідаючи соціальному замовленню суспільства, потребам, бажанням та інтересам окремої особистості. Відповідно, в науковій літературі з питань дозвілля, проблема його функцій набула належне філософське, педагогічне, культурологічне розкриття.

У наукових школах зарубіжжя – американській, французькій, німецькій, англійській, де питанням наповнення вільного часу як засобу подальшої релаксації з метою більш ефективної професійної діяльності – такі поняття, як «функції» та «принципи» розрізняються за кількістю, назвами, змістом та іншими показниками, в основі яких лежить соціально-культурний аспект. Проаналізувавши наявні публікації минулої та сучасної доби, відтворені у наукових розвідках М. Аріарського, Д. Генкіна, Ю. Стрельцова, А. Каргіна, О. Маркова (РФ), чи О. Сасихова, С. Піналова, Л. Карпової, І. Петрової (Україна), можна помітити, що у своїй основі вони суттєво не відрізняються. А відтак, основними функціями культурно-дозвілєвої діяльності є:

- рекреаційна;
- комунікативна;
- соціальна;
- творча;
- ціннісно-орієнтаційна;
- пізнавальна;
- виховна.

Розглянемо кожна з них, зважаючи на значну варіативність цих функцій у працях різних дослідників, зокрема *рекреаційна функція, поза сумнівом*, спрямована на зняття виробничої перевтоми, психологічної перенапруги, відтворення фізичних, інтелектуальних, емоційних сил людини;

а також на зміцнення здоров'я шляхом здійснення дозвіллевим об'єднанням ігрових, оздоровчих, розважальних, спортивних, туристично-екскурсійних програм, проведення вечорів відпочинку, видовищних заходів, театралізованих вистав, масових свят. Ця функція є провідною в усіх заходах, які організуються у кожному клубному закладі чи тих установах, які ставлять за мету організувати названі вище заходи чи форми.

Рекреаційна функція є однією з провідних для сучасних дозвіллевих закладів, її мета – сприяти відпочинку, неформальному спілкуванню. Рекреаційний потенціал дозвіллевих закладів реалізується завдяки змінюваності видів дозвіллевої діяльності, спілкуванню з іншими, змаганням, мистецтву, фізичним навантаженням, інтелектуальним программам тощо. Рекреаційна функція яскраво виявляється у таких формах діяльності, як концерти, художні видовища, спортивні змагання, художня творчість, аматорські об'єднання, свята, туристичні заходи. Вважається, що в рекреаційних дозвіллевих заходах відбивається сутність та особливості вільного часу [22].

Комунікативна функція дозволяє розширити і поглибити можливості для спілкування, подолання самотності, знаходження нових друзів. Вона яскраво виявляється в таких формах дозвілля, як диспути, дискусії, вечори відпочинку, конференції, конкурсні та розважальні програми, просвітницькі акції тощо, а також у низці інших форм, де спілкування є не лише засобом, але й формою. При цьому, потенціал дозвіллевого об'єднання полягає не в безпосередньому впливі на людину, повідомленні їй певної інформації (телебачення, до речі, таких можливостей має значно більше), а в тому, що на дозвіллі людина має можливість різноманітно діяти сама. І цей активний сегмент стає визначальним у сфері вільного часу. Потрібно наголосити, що і час, і регіон, також вносять відповідний аспект стосовно реалізації цієї функції, маючи на увазі традиційний чи інноваційний сегмент у її реалізації.

Інформаційне спілкування передбачає обмін думками, задоволення естетичних та пізнавальних потреб; в емоційному спілкуванні на першому

плані – задоволення потреб у співчутті, співпереживанні, взаєморозумінні, дружній підтримці. Взагалі спілкування – це чи не найбільш значима потреба людини, тому саме у неформальній ситуації вона реалізується чи не найповніше.

Соціальна функція дозвілля або культурно-дозвіллевої чи соціокультурної діяльності сприяє тому, щоб кожна особистість мала власну гідність, могла знайти зміст свого існування, сприяє інтеграції людини в суспільство, задовольняє можливість самоідентифікації, дозволяє відчувати свою приналежність до певної спільноти. Вона поєднує в собі, на нашу думку, функції адаптації, соціалізації, психологічної профілактики і пов'язана із соціально-культурними, рекреаційними, дозвіллевими проектами для інвалідів, осіб похилого віку, представників етноменшин тощо. Ця функція набуває особливого значення на сучасному етапі, коли людина соціально розчарована, емоційно загублена, духовно принижена, не вірить у майбутнє, цинічна у ставленні до минулого; прагматична у своєму підході до сьогодення; втрачає повагу до моральних цінностей та норм [28]. Тож і стосовно цієї функції клуб (чи клубна форма загалом) є чи не найоптимальнішим варіантом для її реалізації.

Творча функція, на думку дослідників, спрямована на створення відповідних умов для вияву й розвитку творчого потенціалу особистості за межами професійно-трудової та сімейно-побутової діяльності шляхом участі людини у виставках, творчих вечорах, різноманітних гуртках, хобі-групах, у роботі майстерень, літературних, музичних, народознавчих віталень, художніх салонів тощо. Творча функція дозвілля забезпечує не лише відпочинок та розваги людини, а й її самоудосконалення у вільний час. І саме цим ця функція також посідає провідні позиції у класифікаційному рейтингу функцій. Маючи різноманітні інтереси, людина прагне визнання своїх здібностей та вмінь на дозвіллі. Це особливо важливо, коли людина засобами дозвілля намагається компенсувати невдоволення або не визнання себе в інших сферах діяльності. Творча функція яскраво виявляється в таких

формах дозвілля, як виставки, ділові ігри, конкурси, фестивалі, бесіди, самодіяльні концерти, туристичні походи, технічні гуртки, прикладна творчість.

Творча діяльність членів дозвіллевого закладу, на наш погляд, є найбільш адекватною для характеристики стійкого інтересу особистості до творчості. А відтак, це дозволяє дійти висновку про суспільну цінність та значущість результатів діяльності дозвіллевих спільнот творчого спрямування.

У процесі самодіяльної творчості людина формується як митець, майстер, удосконалюючи не лише саму себе, а й середовище. Утім, аналізуючи наявні функції, потрібно наголосити, що сама назва функції «творча» є, на наше переконання, не зовсім коректною, оскільки слово «творчий» свідчить лише про ставлення до виконуваного виду роботи, а не її результат. Однак наведена вище класифікація функцій повторюється фактично в усіх працях, автори яких намагаються відтворити чи побудувати певну класифікацію. Тому також враховуємо і цю класифікаційну ознаку.

Пізнавальна функція дозволяє задовольнити потреби в додатковій інформації, в поширенні та набутті нових знань. На відміну від навчальних закладів, дозвіллева діяльність не обмежується певним регламентом та правилами, її реалізація залежить від бажання, ініціативи та самодіяльності членів дозвіллевого закладу з урахуванням їх індивідуальних інтересів та запитів. Пізнавальна функція яскраво виявляється в роботі клубів за інтересами, гуртків, довідково-консультаційних служб, інформаційних кабінетів та безлічі інших форм, які виникають, зважаючи на розширення інформаційного потенціалу суспільства [13]. Стосовно цієї функції також можна зробити відповідне застереження. Адже будь-яка соціально-спрямована діяльність розширює пізнавальні можливості того, хто нею займається. Навіть така традиційна форма, як участь у художніх колективах, також значною мірою розширює уяву і про потенціал мистецтва, його носіїв та безліч іншого, з ним пов'язаного.

Активна пізнавальна діяльність є важливою й необхідною передумовою соціально-культурного формування особистості. Однак процес розвитку цієї особистості буде інтенсивнішим, якщо пізнавальна функція дозвілля поєднуватиметься з ціннісно-орієнтаційною. У цьому випадку сприйняття нових подій, фактів, процесів, органічно пов'язується з оцінкою тієї інформації, яку отримала людина і краще впливає на її «культурний» багаж.

Ціннісно-орієнтаційна функція дозвілля, на думку дослідників, полягає у формуванні певної системи ціннісних уявлень та орієнтацій особистості, мотивів, ідеалів, переконань, життєвої позиції і виявляється у ставленні індивіда (людини) до навколишнього середовища, до інших людей, до самого себе. Сприймаючи певні події, факти, предмети, наукові концепції, поведінку інших людей, навколишній світ, людина завжди оцінює та формує певне ставлення до них. Оцінювання, сприйняття та розуміння людиною будь-чого відбиває її ставлення до певного явища і впливає на активність особистості у подальшому. Ціннісно-орієнтаційна функція дозвілля передбачає використання досвіду народного, сімейного, релігійного, шкільного виховання. Формування ціннісних орієнтацій на дозвіллі має здійснюватись за активної участі самої людини, яка обирає й виробляє орієнтири серед багатьох естетичних, моральних, політичних чи інших життєвих цінностей. Ціннісно-орієнтаційна функція завжди спрямована на формування у людини певних світоглядних, моральних, естетичних, політичних, соціальних суджень та поглядів. Ефективність цього формування зростає, якщо воно здійснюється цілеспрямовано й систематично. Тому ця функція тісно пов'язана з функцією виховання, тобто усім тим, що організується у закладі культури, освіти, сім'ї.

Погоджуючись у принципі із запропонованим вище переліком, потрібно акцентувати увагу й на окремих термінах, зокрема – індивід. Це слово, на наше переконання також не можна вживати безвідносно до всіх, хто відвідує установу культури чи освіти. Адже індивід, особистість – це

дещо інший, вищий вимір характеристики людини. І не кожному людину можна вважати особистістю. Однак нею цілком реально можна стати.

Виховна функція дозвілля має специфічні особливості, які полягають у добровільному включенні людини в дозвілльєву діяльність і виявляється в цілеспрямованому розвитку особистісних потенціалів (пізнавального, ціннісно-орієнтаційного, творчого (художнього, наукового), комунікативного). Дозвілльєвий заклад часто постає в ролі додаткової «школи» як паралельне з навчальною установою джерело знань, набуття певних навичок і розширення культурно-дозвілльєвих інтересів, але здобутих в ігровій формі, а відтак краще сприйнятих.

Підкреслюючи виховну функцію дозвілля, варто зазначити, що будь-який дозвілльєвий заклад має істотні відмінності від інших педагогічних організацій (загальноосвітніх, спортивних, музичних навчальних закладів). Його специфіка полягає в тому, що, на відміну від інших педагогічних систем, у дозвілльєвому закладі (особливо це стосується клубів та гуртків) педагогічний процес постає як предметна діяльність, але результати цієї діяльності є лише засобом вирішення конкретних завдань, а не самоціллю.

Під принципами культурно-дозвілльєвої діяльності (ще однією складовою теоретичної парадигми нашого аналізу дозвілля) слід розуміти основні вимоги, якими керуються при її організації і тими, що висуваються суспільством перед дозвілльєвою сферою для успішного виконання суспільного призначення дозвілля.

Серед інших структурних компонентів культурно-дозвілльєвої діяльності слід назвати й принципи, тобто засоби, за допомогою яких досягається відповідний результат.

Принципи, як відомо, становлять теоретичні, соціальні, культурні, політичні, організаційні засади, на яких ґрунтується дозвілльєва діяльність. Тож існує кілька класифікацій принципів дозвілля.

Зокрема харківські дослідники А. Воловик та В. Воловик визначають такі основні принципи дозвілльєвої діяльності:

- принцип інтересу,
- єдності рекреації і пізнання,
- спільності діяльності.

На їхню думку, головним принципом є принцип інтересу. Це зумовлено тим, що дозвіллева діяльність базується на особистих потребах людини, а інтерес виступає як її домінуючий мотив [18]. І саме культурно-дозвіллева діяльність є тією діяльністю, в основі якої лежить лише інтерес. Саме його і шукають у сфері вільного часу і саме він є провідною характеристикою цієї сфери. З іншого боку, можна вказати й на те, що це визначення також не є коректним, адже інтерес – це загальна характеристика того, на чому базується уся клубна чи культурно-дозвіллева діяльність.

Принцип єдності рекреації і пізнання полягає у тому, що він розширює світогляд людини, підвищує її культурний рівень і може стати спонукальною основою саморозвитку або самоосвіти для фахової діяльності в певній сфері. Повною мірою принцип єдності рекреації і пізнання реалізується в тих формах, які є джерелом масового поширення інформації. Серед них – телебачення, радіо, преса, популярні лекції, зустрічі. Тобто ефективність культурно-дозвіллевої (клубної) діяльності полягає в широкому використанні інших інформаційних сегментів. Хоча, же виявлятися в будь-якій клубній формі, і воно залежить лише від того, хто подає цю інформацію, якої вона якості і на яку групу вона розрахована.

Згадані вже А. Воловик і В. Воловик стверджують, що дозвіллева діяльність, як і будь-який інший вид людської діяльності, може здійснюватися людиною індивідуально, так і разом з іншими людьми. Але «разом» зовсім не означає «спільно». Спільність діяльності – така взаємодія, у процесі якої люди знаходяться у певних стосунках взаємної залежності і взаємної відповідальності. Спільна діяльність формує ціннісно-орієнтаційну єдність групи, народжує традиції, тобто постійно повторювані зв'язки, що мають суспільно значимий характер, організаційну структуру, емоційну

ідентифікацію і веде до підвищення рівня культурно-дозвілєвої діяльності, реалізуючи закладений в ній виховний потенціал [18].

Натомість у класифікації київської дослідниці, І. Петрової виділено такі принципи культурно-дозвілєвої діяльності:

- системність, як цілеспрямована, системна організація дозвілєвої діяльності з метою раціонального використання вільного часу, розвитку соціальної активності та індивідуальної ініціативи людини, відволікання її від асоціальної поведінки;

- добровільність як певна незалежність дозвілля, відсутність регламентації з боку держави та інших структур, вільний вибір людиною дозвілєвих занять;

- доступність та якість дозвілєвих послуг як задоволення потреб і запитів клієнтів дозвілєвого закладу, систематичного вивчення їхніх бажань, прогнозування розвитку дозвілєвої сфери;

- відповідність дозвілєвих послуг місцевим умовам – соціально-демографічним, економічним, культурно-освітнім, політичним, практичній діяльності людини.

Однак І. Петрова також вважає провідним у дозвілєвій діяльності принцип інтересу. На її думку, даний принцип враховує інтереси особистості, їх задоволення, формує нові духовні цінності та пробуджує нові потреби і запити людини [40].

Для підтвердження даних положень можна звернутися й до інших праць, зокрема аналіз наукових підходів Л. Ніколаєва, відтворений у книзі І. Петрової, дозволив визначити такі принципи організації дозвілєвої діяльності, як:

- принцип загальності і доступності – тобто можливості залучення, заохочення всіх без винятку учасників в сферу діяльності дозвілєвих установ із метою задоволення їх творчих потенціалів, дозвілєвих запитів і інтересів;

- принцип самодіяльності – реалізується на всіх рівнях дозвілля: від любительського об'єднання до масового свята. Самодіяльність, як суттєва властивість особистості, забезпечує високий рівень досягнень у будь-якій індивідуальній і колективній діяльності. Принцип самодіяльності ґрунтується на творчій активності, захопленні і ініціативі;

- принцип індивідуального підходу – пропонує чи передбачає врахування індивідуальних запитів, інтересів, схильностей, здібностей, можливостей, психофізіологічних особливостей і соціального середовища існування людей при забезпеченні їхнього дозвілля.

- принцип систематичності і цілеспрямованості – радить проводити здійснення цієї діяльності на основі планомірного і послідовного поєднання безперервності і взаємозалежності в роботі всіх соціальних інститутів, покликаних забезпечувати дозвілля всіх категорій населення;

- принцип спадкоємності – в першу чергу забезпечує культурну взаємодію і взаємовплив поколінь. Необхідно активізувати діяльність батьків, всіх дорослих на передачу дітям соціального знання і досвіду на проведення розумного дозвілля. Принцип спадкоємності означає також підтримку норм і традицій з однієї соціально-виховної установи в іншу;

- принцип цікавості (тобто інтересу) – полягає в створенні невимушеного емоційного спілкування, яке виникає в результаті організації всього дозвілля на основі гри і театралізації, бо сухість, безбарвність, відсутність емоційної привабливості можуть звести нанівець будь-які форми і методи роботи [40].

Можемо зазначити, що усі перелічені автори виділяють у дозвіллевій діяльності принцип інтересу. Адже, якщо учасникам будь-якого клубного заходу чи гуртка не буде цікаво, то вони не будуть брати участі у тому чи іншому виді дозвіллевої діяльності. Тому організовуючи дозвілля, слід враховувати індивідуальні особливості, інтереси та запити учасників. Взагалі, клубна сфера, незважаючи на достатньо слабку розробку її теоретико-методологічних підвалин (у порівнянні з іншими науками чи

суспільною практикою), знаходиться сьогодні у чи не найгіршому стані. І це є однією з провідних причин не високої ролі цієї діяльності у сучасному соціумі. Утім, невисокий інтерес через певні організаційно-технічні чи термінологічні, як і матеріальні обставини, зовсім не означає чи відсуває цей вид діяльності на інший план. Адже людина, істота активна в принципі. І допоки буде існувати людство, буде актуальною й потреба у різноманітних формах культурно-дозвілєвої діяльності, яка на кожному етапі розвитку суспільства виконуватиме різні функції, надаючи перевагу одній чи іншій. І врахування цього зауваження залишається важливим чинником організації КДД у будь-якій установі чи організації.

Засвідчує наведений вище перелік принципів і інших класифікаційних ознак дозвілля й те, що цей культурний феномен розвивається значно швидше, ніж під нього намагаються підвести певне теоретичне підґрунтя. Адже сьогодні можна вести мову й про дозвілля такої категорії молодих людей, як безробітні. І у них воно принципово відрізняється за фактично усіма параметрами, ніж у людей, які мають роботу. Можна вести розмову й про дозвілля асоціальних груп населення, яким також притаманні відмінні від вище наведених характеристики. І цей ряд можна продовжувати й надалі, засвідчуючи, що лише диференційований підхід, у нашому випадку, це грамотність і належна кваліфікація організатора і є визначальним чинником ефективності цієї справи.

Отже функції та принципи культурно-дозвілєвої діяльності не є чимось регламентованим і раз назавжди встановленими. Вони постійно змінюються, розширюються, модифікуються, що пояснюється змінами та активним розвитком суспільного життя і ролі в ньому людини як активного учасника цих процесів..

У свою чергу, функції культурно-дозвілєвої діяльності підкреслюють значимість професійно організованого та якісно проведеного дозвілля в контексті державної культурної політики. Їх якісна реалізація повною мірою

залежить від кваліфікації сучасного фахівця, який очолює клубний заклад, або здійснює в ньому власну творчу самореалізацію.

1.3. Організація культурно-дозвілєвої діяльності в країнах зарубіжжя

Для з'ясування ефективності власної чи тієї, що організується в конкретному закладі культурної діяльності завжди корисно поглянути на неї крізь призму аналогічних форм, організованих у різних суспільно-політичних системах та часових вимірах. Адже ці характеристики засвідчують, що не лише ми чимось займаємось, але й чимало років подібні форми з успіхом використовують й інші країни, маючи у своєму порт-фоліо чимало корисного і повчального. І лише у такий спосіб можливий певний ефект від того, що намагається реалізувати конкретний працівник сучасного клубу.

У ХХ столітті характерною рисою діяльності закладів культури була їх орієнтація на підтримку спортивних, художніх, культурно-мистецьких форм організації дозвілля. Нові тенденції розвитку суспільства спричинили народження та поширення культурно-дозвілєвих закладів комплексного типу, які намагалися об'єднати у своїй структурі максимальну кількість форм. Найбільш активно це виявилось за межами України, в країнах, які давно відійшли від планової економіки і їх ринок став важливим чинником життєдіяльності людини та країни загалом. Утім, і дозвілєва діяльність, як важливий чинник релаксації людини, там також залишалася в полі зору. Проаналізуємо цю діяльність, спираючись на працю київської дослідниці І.Петрової [40].

Так, центри дозвілля у містах Харлоу, Біллінгем, Блетчлі (Велика Британія) орієнтувалися на початку свого заснування лише на спортивне дозвілля. Однак із часом, за ініціативою їх керівництва, приміщення спортивних закладів почали використовувати й для проведення різноманітних культурно-дозвілєвих заходів – танцювальних вечорів,

невеличких самодіяльних концертів, вистав, ігрових програм тощо, що збільшило кількість надходжень коштів на рахунок закладів, що розширило їхні потенційні можливості. З іншого боку, ця практика розширила й сприйняття вищезазначених закладів і пошук нових форм проведення роботи в них, концентруючись переважно в місцях компактного проживання людей. Ця діяльність сприяла й значній консолідації населення, вироблення у нього певних колективістських навичок, потрібних у майбутній професійній практиці. Сприяла вона й формуванню відповідних патріотичних почуттів (у значенні вболівання за успіх власної установи).

Натомість діяльність центру дозвілля м. Перама (Греція) спочатку зосереджувалася на культурно-мистецькому напрямі: в межах установи діяли музичні, танцювальні, театральні гуртки, які мало чим відрізнялися від аналогічної практики в Україні, але з часом сфера діяльності установи розширилася, і в центрі почали діяти жіночі курси, курси інформатики, дитячого суднобудування, крою та шиття, проводились розважальні та спортивні заходи, тобто заклад поступово перетворювався на достатньо прагматичний центр, потрібний місцевому населенню, що змінювало підходи у практиці його організації.

Така форма його організації сприяла вирішенню низки питань, які мала б вирішувати держава, але у сфері дозвілля чи за допомогою сфери дозвілля ці питання вирішувалися більш ефективно і вказували тенденції інтересу місцевого населення, що лише стимулювало організаторів пропонувати все нові форми.

Поступово функції закладу розширюються і охоплюють надання інформації, зміцнення довіри, забезпечення приміщеннями для проведення зустрічей, визначення головного напрямку розвитку волонтерного сектора, забезпечення контактів з іншими групами, підтримка груп грошовим надходженням із зовнішніх джерел і сприяння спілкуванню всередині сектора (наприклад, через видання громадської газети).

У разі необхідності члени центру ставали представниками мікрорайону в структурах муніципальної влади, адже задовольняючи потреби місцевого населення, вони користувалися і його підтримкою, відтак особливих проблем з перемогою на виборчих перегонах до місцевих органів влади у них не виникає.

Метою діяльності центру є не лише організація дозвілля населення, а й організація всебічного сприяння розвитку місцевості [40], тобто покращення його інфраструктури, ландшафтного облаштування, виходячи з потреб населення, а це об'єктивно підвищувало рейтинг такого центру в очах місцевого населення.

Широка перспектива загальної політики керівництва більшості традиційних установ дозвілля за кордоном і, як результат, успішна адаптація стратегічних завдань культурно-дозвіллевих закладів до умов сучасності, розширення сукупності послуг та напрямів діяльності, стали причиною перетворення закладів культури вузького спрямування на багатопрофільні полі-функціональні рекреаційно-дозвіллеві установи, спроможні обслуговувати велику кількість відвідувачів, незалежно від соціального чи професійного складу, віку, релігійних чи політичних вірувань.

Так, центр дозвілля в Уїндлі (Велика Британія) щорічно відвідує понад 1 млн. осіб. Багатопланова та змістовно насичена програма закладу передбачає майже 500 курсів, 600 спеціальних проектів та культурницьких акцій (серед них великою популярністю користуються позашкільні рекреаційні заходи, програми естетичного виховання, літні рекреаційні проекти, метою яких є організація дозвілля жителів сільської місцевості, молодіжні та підліткові культурно-спортивні заходи. Тобто і в цьому випадку зазначений вище центр перебирає на себе чимало функцій, реалізацію яких мали б взяти на себе місцеві органи влади, які переклали їх на установи культури, зробивши їх потрібними місцевому населенню.

Центр дозвілля м. Краутрі (Велика Британія) надає комплекс соціальних, культурних, функціональних послуг, охоплюючи своїм впливом

майже 1 млн. осіб щорічно. На його території розташовані кілька басейнів (один із них для любителів серфінгу), спортивні приміщення, майданчики для активного та пасивного відпочинку, конференц-зала, кімнати для гурткових занять, мережа кафе та барів, нічний клуб, міні-магазини, ігрові зали, в яких місцеве населення знаходить задоволення усіх своїх потреб, підтримуючи «свої» заклади організаційно і фінансово.

Прикладом швидкого реагування на зміни навколишнього середовища може слугувати й діяльність «Сонячного центру» Північного Уельсу (Велика Британія), відкритого на початку 80-х років ХХ століття: звичайний будинок відпочинку на узбережжі перетворили на закритий центр дозвілля. Його відкриття сприяло позитивному вирішенню двох важливих проблем: зайнятості населення міста та надання можливості для цікавого проведення дозвілля [40]. І перший, і другий напрями виявилися вкрай потрібними, а тому також знайшли відповідну підтримку.

Особливим акцентом ефективного функціонування будь-якого закладу дозвілля комплексного типу, що фокусується на прагненні найкращого задоволення та розвитку потреб відвідувачів, є упорядкованість його організаційних компонентів, спроможна раціонально змінювати та реалізовувати завдання установи відповідно до зовнішніх та внутрішніх обставин і відзначається творчою мобільністю, гнучкістю та функціональною динамічністю.

Так, тематичному комплексу дозвілля м. Оберхаузен (земля Північна Рейн-Вестфалія, Німеччина), що відкрився в 1996 році, притаманна широка палітра різноманітних видів діяльності, адже він поєднує розважальний, спортивний, культурний, торговельний напрями. Центр розташований на території колишнього сталеливарного заводу. Комплекс охоплює мережу магазинів, ресторанів, кафе-клубів. На його території діє парк розваг та відпочинку, тематичні сектори («Кока-коли», «Бунте гассе», «Арена», «Променад»), кожен з яких працює й за певною культурно-дозвіллевою тематикою. Так, працівники «Арени» надають перевагу театральній

діяльності; «Променад» забезпечує роботу низки невеличких ресторанів, що пропонують гостям закладу кухню народів світу, а також перегляд відповідних програм, спрямованих на ознайомлення з їхніми звичаями, обрядами і традиціями через проведення культурних програм; «Бунте гассе» – це місце зустрічі професіоналів та любителів живопису [40], спілкування між якими дає обопільний інтерес.

Одним словом, пошук власного «обличчя» і тут стає важливим чинником потрібності таких структур для місцевого населення. Цей досвід повною мірою дає й Україні чи її регіонам зокрема добрий приклад пошуку форм, які б відповідали наявним потребам місцевого населення. Вирішує він й чимало інших проблем, зокрема стимулює до пошуку відповідної освіти організаторів, які за допомогою останньої мають роботу, а місцеве населення не потребує нічого іншого, а задовольняє свої найрізноманітніші потреби за місцем проживання, «має спокій» стосовно зайнятості власних дітей, їх якісної організації вільного часу та інших складових відпочинку.

Зростаюча популярність тематичних центрів дозвілля, що відрізняються варіативною рухомою «поліфонічною» структурою, відображає концепцію багатопрофільності культурно-дозвіллевої діяльності. Більшість комплексів дозвілля створюється за допомогою партнерської участі урядових, приватних інституцій, органів місцевого самоврядування, адже домінуючим фактором у досягненні оптимального результату при реалізації будь-якого проекту є, передусім, діяльність низки агентств, інституцій, об'єднань, зацікавлених в ефективному вирішенні проблеми.

Наприклад, сімейний розважальний центр «Трокадеро» (м. Лондон, Велика Британія) відновив свою діяльність за підтримки компанії «Бутфорд»; «Центр-С» споруджувався за участю німецьких та англійських інвесторів.

За підтримки низки бізнесових структур із 1997 р. почав діяти культурно-дозвіллевий центр «Шоу кейс» (Клівленд, штат Огайо, США). Будівництво комплексу, який має різноманітні атракціони, театр, мережу

громадського харчування, коштувало понад 90 млн доларів. І цей ряд прикладів вдалого використання місцевого простору за допомогою бізнесу можна продовжувати й надалі.

Інтегруючим компонентом системи взаємозв'язків місцевої громади, культурно-дозвіллевої установи та різноманітних структур державного, комерційного, добровільного секторів є позитивний вплив на соціокультурне життя населеного пункту, ефективне вирішення його проблем, ідентифікація потреб громади.

Тому більшість зарубіжних теоретиків і практиків культурно-дозвіллевої діяльності схиляються до думки, що будь-яким групам населення потрібні союзники і допомога у вирішенні нагальних проблем. Характерно, що діяльність культурно-дозвіллевого центру, яка активізує суспільство, перетворюючись на дійову силу духовної інтеграції соціокультурного життя громади, привертає все більшу увагу органів державного управління та бізнесових структур.

У цьому контексті цікавим може виявитися досвід роботи центру сімейного дозвілля «Стара ковзанка» (м. Берлін, Німеччина). Проект був реалізований за підтримки молодіжних, культурних, спортивних, освітніх організацій міста, а також місцевих органів влади. Центр дозвілля відносно молодий – він почав працювати в серпні 1997 р. Завдяки зусиллям працівників клуб досить швидко перетворився на улюблене місце проведення вільного часу не лише для дітей і підлітків, але й їхніх батьків. На думку працівників закладу, «Стара ковзанка» має можливість для організації спектру різноманітних видів дозвіллевої діяльності населення: клієнт центру може користуватися послугами спортивного, оздоровчого, освітнього, розважального характеру. На території закладу розташовані майданчики для катання на ковзанах, роликах, велосипедах; діє молодіжне кафе, в якому відвідувачі мають змогу не лише втамувати спрагу чи голод, а й відпочити – за допомогою досвідченого організатора вільного часу у приміщенні кафе проводяться ігрові програми, невеличкі самодіяльні концерти, ставлять

дитячі вистави. Багата палітра культурно-спортивних заходів установи спрямована на задоволення потреб найвибагливішої сім'ї: консультаційні бюро, психологічні тренінги, материнські групи, зустрічі із спортивними тренерами та соціальними педагогами, сімейні вечори відпочинку, освітня та навчально-пізнавальна робота (курси, творчі гуртки та майстерні) тощо [40].

Працівники центру «Стара ковзанка» вважають, що дозвілля є одним із головних формуючих факторів у сфері морального, соціального, інтелектуального розвитку особистості, а байдикування у вільний час призводить до небажаних явищ у житті не лише підлітків і молоді, а й людей середнього та похилого віку.

Підтвердженням цьому стали соціологічні дослідження, проведені зарубіжними вченими, результати яких свідчать, що саме культурно-дозвіллева діяльність має змогу вирішити проблеми адаптації і соціалізації осіб, які з певних причин незадоволені службовим чи соціальним становищем у суспільстві.

Аналізуючи матеріали соціологічних досліджень, вчені дійшли висновку про взаємозалежність фізичного, психологічного, морального стану людини, його місця у суспільстві та характеру дозвіллевої активності особистості.

Варто підкреслити, що переорієнтація культурно-дозвіллевих установ на політику активної співпраці має великі переваги: ефективно вирішуються економічні, соціальні, господарські питання, фінансові та технічні аспекти діяльності культурно-дозвіллевої установи, маркетингові проблеми. Кооперування зусиль закладу культури з іншими організаціями передбачає можливість виникнення проблем різного характеру: невміння налагодити стосунки між громадськими установами, соціальними організаціями, урядовими структурами; ускладнення вирішення законодавчих, політичних, організаційних чи фінансових питань; обмеження участі окремих структур лише проблемами фінансування та місцезнаходження об'єкта, а не управління ним. Усе це заважає реалізації поставлених перед культурно-

дозвіллевою установою планів та завдань, створенню відповідної до закладених цілей структури. Поєднуючим фактором у вирішенні цієї проблеми має бути врахування потреб відвідувачів, їхніх життєвих інтересів, художньо-естетичних запитів, сприяння духовному взаємозбагаченню населення.

Ключовим компонентом розроблення проекту побудови культурно-дозвіллевого центру комплексного типу стає ґрунтовний аналіз відповідного географічного розміщення установ: максимального наближення до центру населеного пункту, наявності зручної транспортної розв'язки. Перед ініціативною групою, яка займається відкриттям установи, постає три основні альтернативи: купити ділянку землі; використати існуюче місце, яким володіє муніципалітет; придбати земельну ділянку від третьої сторони (комерційної чи приватної особи).

Наступним кроком у створенні центру дозвілля є збір об'єктивних даних про матеріальний, соціальний, демографічний, культурний стан району; вивчення рівня зацікавленості майбутніх клієнтів у роботі закладу; вияв мотивів небажання брати участь у культурно-дозвіллевій діяльності; визначення складу потенційної аудиторії закладу з притаманними їй диференційованими інтересами [48].

Усе вищеперераховане не є чимось новим і в практиці України: чимало років подібні речі організовувалися чи реалізовували за відповідними планами соціально-економічного і культурного розвитку регіонів.

Однак змінився час, країна перейшла на інший вимір власного розвитку, а населення, з яким не ведеться відповідна інформаційна робота й надалі сподівається на те, що усі його соціально-побутові та інші проблеми вирішуватиме ця держава. Тож апатія в результаті відсутності очікуваного, або агресія через неспроможність самому щось змінити у власному житті і стає характерною ознакою соціокультурного простору країни у її регіональному вимірі, оскільки у центральній її частині, тобто у великих

містах, де є кошти, ці проблеми вже давно вирішені і населення мало чим вирізняється за будь-якими показниками від своїх іноземних колег.

Підсумовуючи, можна констатувати, що ознайомлення з діяльністю культурно-дозвіллевих закладів зарубіжних країн допоможе створити принципово нову модель вітчизняної установи культури для української глибинки, яка відповідатиме новітнім тенденціям суспільного прогресу, сприятиме удосконаленню функціонуючої соціокультурної системи на основі сучасних світових досягнень науки та передової практики внесе новий досвід у реалізації дозвіллевих проектів.

Цей досвід дає підстави для багатьох висновків чи напрямів подальшого руху, зокрема й того, що задоволення власних потреб населення має бути реалізоване за підтримки та активної участі лише самого населення. По-друге, ринкові відносини сприяють формуванню усвідомлення про те, що держава все менше коштів буде й надалі виділяти на задоволення будь-яких потреб місцевого населення, утім вона з радістю сприятиме розширенню контактів цього населення з представниками бізнесу, різноманітних урядових та неурядових організацій, які підтримають будь-які корисні починання населення, якщо останні будуть певною мірою задовольняти і їх практичний інтерес.

Тому розширення питань вивчення такого досвіду стає важливим чинником і для регіонів України у справі відновлення власних традицій та побудові на їх основі нових сегментів культурної діяльності. І створення об'єднаних територіальних громад є чи не першим кроком у цьому питанні. Адже саме громада має визначати що саме і в якій кількості потрібно їй для нормального функціонування. Відтак і місцеве населення, що знаходиться у межах впливу цієї громади, має прагматично підходити до питань подальшого її функціонування, а саме підтримати тих лідерів, які пропонують відповідні програми дій і лише на цій основі формувати власні органи управління.

Це зніме безліч негативних чинників у життєдіяльності українського суспільства, зокрема таких, як корупція, невігластво тощо. Воно прагматизує суспільне, громадське і власне життя людей, стимулюватиме до консолідації соціуму. А все це потребує вивчення цього досвіду, його адаптацію під власні умови функціонування, адже сліпо копіювати лише його фрагменти не може привести до змін. На підставі вивчення цього досвіду має бути сформована вітчизняна система практичних дій, яка буде потрібна місцевому населенню, а відтак стане ефективною і буде підтримана цим населенням повною мірою.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРОВЕДЕННЯ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВОГО ПРОЕКТУ У ВІДКРИТОМУ ПРОСТОРИ: НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ РАДЕХІВСЬКОГО СІЛЬСЬКОГО БУДИНКУ КУЛЬТУРИ КОВЕЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.

2.1. Діяльність Радехівського сільського будинку культури у сфері організації культурно-дозвілєвої роботи

У всі часи свого існування село завжди залишалось осередком духовної культури української нації, зосередженням її головних ознак: традиційно-побутової культурної практики, звичаїв, обрядів, мовного сегменту тощо. Тож і сьогодні заклади культури в багатьох сільських населених пунктах України є чи не єдиними осередками, що задовольняють культурно-дозвілєві потреби сільських жителів, є традиційними центрами з розвитку народної творчості та культурного збагачення особистості.

Сільські заклади культури – це той осередок, де людина раціонально проводить свій вільний час, розвиває свої здібності, культурно відпочиває, отримує естетичну насолоду. Та й сьогодні, коли фактично знищена мережа культурного обслуговування сільського населення, вони залишилися єдиними центрами духовності, в яких ще зберігається національне культурне єство [17]. До того ж клуб, поряд із церквою залишається чи не єдиним центром громадського спілкування.

Історія Радехівського сільського будинку культури сягає далеких радянських часів. До появи даного закладу молодь збиралась на вулиці та вивчали різні старовинні танці, серед яких «Кроков'як», «Друбна полька», «Падиспанець», «Карапет», «Трояк», які також були оригінальною характеристикою традиційної танцювальної культурної практики і проведення вільного часу місцевим населенням.

До речі, надрукована у 2018 р. у КЗ «Рівненський обласний центр народної творчості» РОР, хрестоматія «Традиційно-побутові танці України»,

упорядкована проф. Виткаловим В.Г., до редколегії якої надсилали свої матеріали й представники Волині, дає певне уявлення про цей пласт народної танцювальної культури. Ця збірка виявилася надзвичайно потрібною, оскільки засвідчила еволюцію танцювальної традиції в різних регіонах України [65]. Адже назва танцю і його основні рухи залишилися фактично без змін, утім у манері виконання, стилістиці, рухах, традиційному одязі, формах поведінки на сцені відбулися суттєві зміни [61-62]. Це, до речі, характерно й стосовно інших складових традиційно-побутової практики України, зокрема вишиванки, святково-обрядової культурної практики та окремих її сегментів. І це має також скласти важливий аспект майбутніх досліджень саме представниками регіональних закладів чи установ культури.

Радехівський сільський будинок культури відіграє велику роль у формуванні особистості молодого покоління. Свою діяльність заклад розпочав у 1969 році. (ДОДАТОК А). Тоді ж був створений хор молоді, де співали як молоді люди, так і представники старшого покоління.

До речі, і для Волині, і для Рівненщини хорове мистецтво є чи не найбільш презентабельним видом культурної діяльності і саме тут свого часу було засновано безліч специфічних хорових структур в особі хор-ланок, які складають сьогодні окрему сторінку у дослідницькій практиці та вітчизняній історії культури.

Хор виступав із концертами у сусідніх селах, хуторах, і в місцевому клубі відбувалися виступи на кожне велике свято. Сцену влаштовували, як правило, під відкритим небом. Музичним супроводом була гра на гармошці та баяні. Учасники хору та їх діяльність була знана і в районі, і в області, про що свідчать збережені в обласному архіві Волинської області матеріали [65].

Саме за цими даними сьогодні можна виявити тематичний репертуар, кількісний склад учасників, гастрольну діяльність, творчі здобутки гуртківців, втілені у копіях нагородних листів тощо. Є там чимало матеріалу й про кількість гуртків, їх керівників; специфіку організації підвищення кваліфікації працівників культури та виконавців. Цей матеріал дає підставу

для відповідних аналогій, пошуку шляхів, які можна використовувати і сьогодні в культурній практиці, спираючись уже на наявний досвід.

Для тих, кому це питання становить особливий інтерес, потрібно згадати, що в цьому фонді зберігається й матеріал про зародження ще одного оригінального жанру народної культури регіону – хор-ланки, які разом із аналогічним напрямом, широко розгорнутим на Рівненщині у 70 – початку 1980-х років, склали важливий сегмент народної культури Західного Полісся.

На даний час Радохівський сільський будинок культури має глядацьку залу на 350 місць та кімнату для гурткової роботи, невеличкий актив помічників, тобто достатній потенціал для проведення низки дозвіллевих чи соціокультурних заходів.

Як і у кожному аналогічному закладі, напрями роботи будинку культури є достатньо традиційними і відбивають практику, що складалася роками, а саме:

- культурно-просвітницька робота;
- організація дозвілля та розваг у широкому сегменті їх виявлення;
- госпрозрахункова діяльність, тобто надання платних послуг, за допомогою яких заклад може бути відносно самостійним у фінансових питаннях, частково поліпшуючи матеріально-технічну базу, заохочувати власний актив. Хоча ці кошти витрачаються переважно на забезпечення життєдіяльності тих художніх колективів, які їх і заробляють. Однак така форма є важливим чинником формування бізнесових навичок.

Пріоритетними напрямами роботи закладу культури села є організація змістовного дозвілля молоді, підлітків та дітей; популяризація здорового способу життя, формування національної свідомості. На що спрямовуються фактично усі заходи активу та управлінського складу.

До того ж, у сільській бібліотеці створений куточок народознавства задля збереження і відродження звичаїв, традицій та обрядів українського

народу, створення умов для самодіяльної художньої творчості, самореалізації підростаючого покоління.

Із цією метою культурно-освітні працівники за участі колективів художньої самодіяльності, окремих виконавців, працівників бібліотечних та клубних закладів, громадських організацій постійно проводять різноманітні культурно-масові заходи. Це переважно танцювально-розважальні вечори відпочинку для молоді, концерти, творчі звіти, культурно-соціальні замовлення до професійних свят. Експеримент із об'єднання шкільних бібліотек дав свій результат, покращивши кадровий склад структури та збільшивши і унормувавши книжковий фонд.

Останніми роками, виходячи з потреб місцевого населення, чималий інтерес у жителів села викликають інноваційні масові заходи, серед яких вітання на замовлення: програма-вітання подружніх пар «25 срібних весен», дітей із новорічними святами «Завітало свято в хату» тощо та чимало інших, які організуються з нагоди певних подій.

У будинку культури працює 10 гуртків художньої самодіяльності та клуб за інтересами:

- вокальний чоловічий ансамбль (керівник Лойко А.В.);
- вокальний жіночий ансамбль (керівник Лойко А.В.);
- драматичний (керівник Лойко А.В.);
- художнього слова (керівник Загола Н.І);
- танцювальний (керівник Пилипчук М.Р.);
- сімейний керівник (Лойко М.Ф.);
- вокальний дитячий (керівник Ющук Н.М.);
- КХК «Дозвілля» (керівник Лойко А.В.);
- любительське об'єднання «Умілі руки» (керівник Степанюк Л.М.);
- народний фольклорний «Перевесло» (керівник Лойко В.В.) [67].

Тобто, потрібно відзначити, що культурний потенціал закладу тримається на

родинній практиці його директора та ще двох сільських родин. І це також є характерною рисою західно-поліського села.

На базі Радехівського будинку культури створено народний аматорський фольклорний колектив «Перевесло», який плідно працює, вдосконалюючи свою професійну майстерність, записуючи та обробляючи місцеву святково-обрядову практику. На його репертуарній базі здійснюють стажування аналогічні художні структури району. Колектив відомий своїми запальними піснями, переплетеними народним гумором та жартами.

Саме під його впливом під час організації фестивального руху в регіоні організувалися подібні художні структури й на Рівненщині, зокрема у Корці та Дубенщині, адже мобільні групи виконавців із 4-5 осіб, що володіють грою на декількох музичних інструментах, є оригінальними представниками розмовного жанру, здатні забезпечити будь-який захід на рівні району.

Відомі їхні обряди «Хрестини», «Весілля», «Ой, масляна воротися», «В нашого пана обжинки». Основу репертуару складають також щедрівки, колядки, веснянки, обжинкові та українські народні пісні.

«Перевесло» – учасник багатьох Міжнародних фестивалів українського фольклору «Берегиня» (у Луцьку, Києві), свята «Масниця» в Музеї народної архітектури та побуту НАН України. А у 2016 році вони вперше були учасниками XIV Міжнародного фестивалю «Поліське літо з фольклором» – надзвичайно оригінального святково-обрядового дійства, яке позиціонує Волинь як центр збереження традиційної культурної практики. І саме цей фестиваль, як і аналогічні фестивальні заходи Рівненщини («Древлянські джерела», «Коляда», «Рівне. Літо. Музика») складають надзвичайно потрібний сегмент народної культури, стимулюючи саме цим приїзд до Західного Полісся численних колективів автентичного фольклору далекого зарубіжжя. І саме ці фестивалі дають чимало у здобутті необхідного практичного досвіду місцевим організаторам у час, коли система підвищення кваліфікації працівників культури є малоефективною через брак фахівців, здатних її налагодити.

Сьогодні аматорський народний колектив «Перевесло» продовжує творити свою історію під керівництвом художнього наставника Володимира Лойка та завідувачки Радехівського сільського будинку культури Аліни Лойко, які дають поштовх для розвитку сільської культури серед молоді (ДОДАТОК Б) [67]. І саме функціонування цих колективів й стимулювало здобуття нового рівня освіти директора цього клубу А.В.Лойко.

У 1999 році створений дитячий фольклорний колектив «Мале Перевесло», який став продовженням творчості «дорослого» народного гурту «Перевесло». Зберігаючи в своїй основі тотожну практику роботи з місцевим матеріалом та залучаючи краєзнавців району до запису фольклорних зразків, колектив не лише залишається помітним у культурному середовищі Волині, але й надає підростаючому поколінню можливість професійно вивчати регіональну історію у її святково-обрядовому сегментів.

У 2000 році «Мале Перевесло» на зональному огляді-конкурсі «Скарби Волинської криниці», що проходив у м. Ковелі Волинської обл., посів друге місце і був нагороджений грамотою обласного управління освіти і науки.

У лютому 2005 року «Мале Перевесло» здобуло друге місце на обласному конкурсі фольклорних колективів, що організовувало Волинське братство. Також гурт двічі був призером обласних конкурсів дитячих фольклорних колективів.

У його репертуарі пісні весільні, веснянки, рекрутські, обжинкові [67] (ДОДАТОК В), утім головне – це пошукова народознавча складова. І в цьому плані значну частку його пісенного репертуару становлять пісні, записані з вуст старожилів села. Отже, маємо багато музичних творів, які знають лише у Радехові, а сьогодні з цією спадщиною поступово знайомиться і весь регіон. Таким людьми є:

- Романюк Анастасія Давидівна 1927 р. н.
- Сюмак Надія Максимівна 1927 р. н.
- Сюмак Віра Федорівна 1935 р. н.
- Лойко Марія Федорівна 1950 р. н. [67].

Потрібно наголосити, що цей сегмент народної культурної практики потребує подальшого продовження, тобто подальшої фіксації, її обробки і поширення, а відтак потребує й інших фахівців, здатних це якісно зробити. Адже охорона нематеріальної культурної спадщини складає важливий напрям державної культурної політики і саме цим українські регіони цікаві світу. Тож на рівні області вже сьогодні функціонує чимало програм, спрямованих на їх підтримку.

Однак реформа місцевого самоврядування, розтягнута в часі, не дає особливих підстав це зробити, адже Управління і відділи культури та туризму фактично втратили свій вплив на галузь, утім вони ще не ліквідовані і їх бездіяльність не дає змоги і громадам відчувати власну самостійність та спрямувати свою діяльність на те, щоб закріпитися на «культурному ринку» району. Тому чим швидше буде завершена ця реформа, тим ефективніше розгортатиметься власна діяльність культурного сектора громади, який, поза сумнівом, має визначитися з чималою кількістю фахових питань, а саме – формування власного активу чи керівного складу, до якого б прийшли професіонали, здатні відродити ефективну культурну діяльність, базовану поки що на традиційній народній складовій. Саме цей сектор має й визначитися з кадровим складом галузі, адже незначна кількість фахівців у клубах західноукраїнських сіл не дає змоги їм якісно виконувати власні функції.

Однак уже сьогодні організація культурно-дозвіллевої роботи Радехівського будинку культури сягає доволі помітних масштабів. Творчий колектив «Перевесло» та учасники гурткової роботи беруть активну участь у багатьох конкурсах, фестивалях, святах.

У 2017 році в м. Володимир-Волинський проходив Х ювілейний фестиваль традиційної національної культури «Український коровай-сузір'я», у рамках якого відбувся конкурс коровайниць, козацькі забави, розгорнулося дитяче містечко, проходив ярмарок народних умільців. Кожне село представляло себе рушниками та наметами з українськими стравами. А

Радехівський будинок культури популяризував автентичний місцевий фольклор та роботи своїх майстринь декоративно-ужиткового напрямку [67] (ДОДАТОК Г)

Ще одним яскравим проектом будинку культури став конкурс під назвою «Дивосвіт дитячих талантів», який є прикладом організації учнівської художньої самодіяльності закладів освіти Вишнівської сільської ради Любомльського району.

Саме тут були зосереджені і вокальні, хореографічні номери, театральне та розмаїття декоративно-ужиткового мистецтва. Керівники гуртків проводили майстер-класи.

Загалом цей захід є зразком спільної роботи освітянської галузі та відділу культури. Тож експеримент, започаткований на Рівненщині стосовно об'єднання зусиль управління освіти і науки та культури і туризму має свої помітні результати [61]. І територіальні громади мають його продовжити.

14 липня 2019 року на теренах Вишнівської ОТГ уперше на Волині проведено «Вишневий фестиваль», спрямований на розвиток української творчості, збереження народних традицій та обрядів, виявлення нових творчих доробків співочих колективів та окремих виконавців.

Метою фестивалю, враховуючи практику подібної організації, запозичену у польських сусідів [65], було об'єднати органи місцевої влади, народних умільців, талановитих учнів, збирачів старовинних народних пісень та обрядів, краєзнавців, стимулювання прагнення талановитих дітей та жителів ОТГ до вдосконалення фольклорного і вокального розвитку. Основним завданням заходу було зробити фестиваль місцем зустрічі талановитих людей, зберегти старовинні народні традиції та обряди, залучити солістів вокалу, відомих співаків та колективів із сусідніх ОТГ, Волинської області загалом [67] (ДОДАТОК Д). Не переповідаючи основний зміст заходу, слід наголосити, що концертну програму представляли різні колективи, як місцеві, так і гості із сусідніх громад: «Вишневий цвіт», «Гламурні молодички», «Перевесло», «Самійличівські кумасі»,

«Молодички», «Соколи», «Діброва», аматори сцени Згоранської сільської ради та ін. Свої пісні дарував глядачам гурт **«Нота Нео»**. Лунали стародавні, українські пісні, які передавалися з покоління в покоління.

Сюрпризом заходу стало представлення від громадської організації «Наша файна громада» Вишиваної карти громади, на тлі якої розмістилися центральна садиба Вишнів із шістьма старостинськими округами. Над цим витвором мистецтва працювали найкращі майстрині вишивального ремесла району [67] (ДОДАТОК Е).

У ході фестивалю відбувся конкурс на кращий пиріг із вишнею та дегустація вишневої наливки, проводились численні розваги для дітей, працювала виїзна торгівля й атракціони, були представлені намети народних умільців, ярмарок майстрів рукоділля, святкові фото-зони тощо. І в цьому плані все це дійство є традиційним, тобто таким, що чимало років організується не лише на Волині, але й інших регіонах країни, засвідчуючи, що народно-фольклорна складова залишається найбільш популярним сегментом у місцевій культурній практиці, позаяк не потребує особливих нововведень. Цей фестиваль став індукційним поштовхом до організації та реалізації ще масштабніших культурних проектів.

Потрібно зазначити, що фестивальний рух, активно поширений в Україні після 1991 року, й досі виконує чимало практичних завдань, зокрема продовжує знайомити місцеве населення (переважно сільської глибинки) з потенціалом народної творчості і таким чином залишає село притягальним чинником у розвитку духовності. Свідченням чого є, до прикладу, й Рівненщина, на теренах якої лише у 2012 році було проведено майже 120 фестивальних заходів, що потенційно презентувало Західне Полісся як унікальний терен із збереження традиційної культурної практики.

Ще одним дозвіллевим проектом, де працівники та аматори сцени Радехівського будинку культури були активними учасниками, є фестиваль «Весільні обряди», який проводився на Ковельщині, що на Волині, у 2018

році вперше. Метою фестивалю стала популяризація вже забутих старовинних весільних обрядів, які використовувались саме на Волині.

Під час фестивалю можна було побачити старовинні вишиті сорочки та рушники, скуштувати пампушки та вареники, послухати співи і потанцювати [67] (ДОДАТОК Є).

Кожного року Радехівський сільський будинок культури, як і ще понад 700 аналогічних закладів області, звітує перед населенням про виконану роботу. Виходячи з державного Святкового календаря, 2020 рік був присвячений творчості геніальної волинської письменниці і громадської діячки Лесі Українці. Тому і творчий звіт пройшов під назвою *«На світі запалає покинутий вогонь моїх пісень»*.

Програма концерту складалася з поезій «співачки досвітніх вогнів», яскравих вокальних творів на її вірші, українських народних пісень.

Високий рівень виконавської майстерності та сценічної культури продемонстрували й учасники драматичного гуртка Радехівського сільського будинку культури Ігор Загола, Олександра Загола та Павло Сиротюк, які підготували уривок із вистави за п'єсою Лесі Українки «Лісова пісня».

Гарний настрій дарували: тріо у складі Надії Заголи, Аліни та Марії Лойко «Лесина казка» та квартет у складі Олександра Заголи, Анатолія Кудина, Ростислава Бородчука, Володимира Лойка «Ой, до яру», родини Заголів та Лойків «З'їздив кониченько», танцювальний колектив філії ОЗ «Вишнівський НВК» ЗОШ І-ІІІ ст. – ДНЗ» – Радехівської ЗОШ І-ІІ ст., солістки Катерина Ющук та Олександра Загола. У виконанні Каріни Дячишиної та Аліни Лойко прозвучали поезії Лесі Українки «Мій шлях» та «Contra spem spero!» [66].

А фіналом звіту стало фольклорне дійство «Деньки» та пісня «Фінальна», яку виконали учасники згаданого вже народного аматорського колективу «Перевесло» та учасники фольклорного колективу «Мале Перевесло». Колективи показали якісно підготовлений, оригінальний репертуар, спеціально створений до творчого звіту

Отже, як свідчить проведений аналіз матеріалів річних звітів, діяльність Радехівського сільського будинку культури відіграє важливу роль у культурно-дозвіллевій сфері свого регіону. Адже його представники є учасниками багатьох конкурсів, фестивалів, переконливо позиціонують заклад в районі, урізноманітнюючи вільний час власного населення.

Його актив неодноразово проводить масштабні заходи, до яких було залучене все населення району, здійснює обмін концертами з іншими селами району, серед яких Гуща, Вишнів, Згорани, смт. Шацьк, розширюючи таким чином власні творчі можливості.

Проведений аналіз діяльності закладу дає підстави встановити наступне: зважаючи на увагу місцевого населення до традиційно-побутової практики, цілком логічним є підтримка художніх колективів народно-фольклорного спрямування. Однак для їх ефективного подальшого функціонування потрібно підвищувати кваліфікацію як керівників, так і учасників, що можна здійснити лише за допомогою спеціально організованих форм, зокрема й навчання на відповідних спеціальностях ЗВО різних рівнів акредитації. І в цьому плані територіальна громада має визначитися з відбором на навчання та організаційно-фінансовою підтримкою власних кандидатів. Адже Закон України про дуальну освіту (2015 р.) дає всі підстави для реалізації цього питання [17].

Перспективою розвитку будинку культури є впровадження новітніх технологій проведення культурно-дозвілевих програм та залучення до культурного відпочинку більшої кількості населення села. Вирішити ці питання також можна за допомогою проведення відповідних соціологічних досліджень та розробки належних програм. І в цьому плані широке ознайомлення з досвідом подібної практики в районах області чи областей хоча б Західної України, як і досвіду прикордонних районів Польщі, з якими вже є відповідні контакти, стало б у нагоді. Але й у цьому питанні потрібна належна фахова підготовки, проведення різноманітних майстер-класів чи

інших форм опанування цього досвіду і методики його впровадження у власну культурно-дозвілєву діяльність.

На часі й розробка відповідних грантових програм, перемога в яких допоможе здобути відповідні організаційні навички, покращити і зміцнити матеріально-технічну базу закладу, повірити в себе, залучити значну частину активу громади до клубу, розширити потенційні можливості територіальної громади, стимулювати потенційну аудиторію закладу на здобуття відповідної профільної освіти тощо і у такий спосіб розширити потенційні можливості клубу.

Потрібно також розширити міжгалузеве спілкування керівників освіти, культури, молоді і спорту та у всіх зацікавлених осіб, адже на це спрямовується й низка законодавчих актів та й досвід сусідньої Польщі, а також найбільш успішних регіонів України, якими є, до прикладу, Полтавщина з її практикою формування приватних закладів культури, чий досвід вивчався і представниками КЗ «Волинський обласний центр народної творчості і культури» Волинської облради ще у 2018 році. .

Галузі, як і громадам району потрібен періодичний часопис, який би надавав можливість професійного спілкування та консультивання. І в цьому плані керівництво територіальної громади має порушити клопотання перед аналогічними структурами щодо позитивного вирішення даного питання. Але усе вищеперераховане передбачає налагодження широкої професійної освіти, розширення інформаційних потреб населення за допомогою відповідних культурно-освітніх форм.

2.2. Фестиваль «FESTLike» – культурно-дозвілєвий проект, організований Радехівським сільським будинком культури у відкритому просторі на території Ковельського району

Вирішувати хоча б частково власні професійні питання сучасному клубному закладу в умовах низки дії негативних чинників допомагає

фестиваль. Розвиток фестивального руху в Україні, як і її регіонах, нерозривно пов'язаний із загальносвітовими культуротворчими процесами, в контексті яких фестивалі, як соціокультурний феномен, із кожним роком набувають все більшого поширення, що сприяло тому, що на державному рівні визначено групу відповідних заходів, проведення яких буде здійснено за повного державного фінансування, формуючи таким чином якісний культурний зразок.

Повертаючись до аналізу регіонального сегмента, потрібно відзначити, що серед заходів, покликаних позитивно вплинути на процес захисту, збереження і поширення об'єктів нематеріальної культурної спадщини особливе значення надається народознавчим фестивалям. Фестиваль як культурний феномен цікавий також і тим, що це захід переважно безкоштовний для населення і в сучасних умовах цей чинник є важливим фактором залучення населення до культурної практики.

Радехівський сільський будинок культури є осередком збереження культурної спадщини свого регіону. Адже на базі установи створений, як уже згадувалося, народний фольклорний колектив «Перевесло», що є активним учасником багатьох фестивалів та популяризує автентичний фольклор свого регіону, стимулюючи збирати цю спадщину та фахово її обробляти і утілювати на сцені.

Будинок культури є також співорганізатором багатьох фестивалів та конкурсів, зокрема «Вишневий фестиваль», «Сузір'я короваїв». За сприяння директора будинку культури (автора цього дослідження) та його працівників реалізуються проекти, які популяризують культуру українського народу.

Найбільш помітним культурно-дозвіллевим проектом, реалізованим Радехівським сільським будинком культури на відкритому просторі є фестиваль «FESTLike». Це новий захід на фестивальнойній мапі України.

У 2016 році він відбувся вперше в с. Згорани Ковельського району Волинської обл. на березі Великого Згоранського озера [67] (ДОДАТОК Ж).

Наголосимо на окремих сегментах цього заходу, тим більше, що в його проведенні реалізовувалися й певні технології популяризації заходу.

Команда організаторів мала на меті організувати змістовне і цікаве дозвілля сільському населенню, відтак намагалася якомога повніше відтворити його художню програму.

У рамках фестивалю було проведено міжнародне авторалі, яке залучило чимало яскравих спортсменів, змагання з пляжного волейболу, виступи відомих гуртів із різних куточків України та аматорів сцени. Вже цей перелік заходів та учасників стимулював розширення уваги до заходу.

Хедлайнером головної сцени став відомий гурт «ФлайZZa». На основній сцені виступали також ViolAnna (Ганна Скрипка), солістка народного аматорського камерного оркестру м. Нововолинськ, лауреат премій кількох Всеукраїнських конкурсів. Анна Воевода народилась і проживала до 22 років у Кривому Розі; згодом, познайомившись із майбутнім чоловіком, переїхала до Нововолинська, де й активно зайнялася художньою творчістю [67].

У 2016 році вона стала лауреатом I премії у Всеукраїнському конкурсі «Класичний меридіан» (м. Київ), відкривала рок-фестиваль «Відмотане літо». Брала активну участь у Всеукраїнському конкурсі «Ранкове підгір'я», де стала лауреатом II премії. Двічі брала участь у концерті, організованому в Польщі на День гміни, а також була учасницею конкурсу «Битва талантів» у м. Володимир-Волинський, що на Волині [52], де також здобула декілька помітних для себе перемог.

Ще одним учасником фестивалю був гурт із м. Ковель «VZ». Повний його склад сформувався наприкінці 2016 року, хоча заснований він ще в 2015 р. До колективу входять музиканти, що брали участь у багатьох гуртах та мають чималий досвід концертних виступів і, відповідно, різноманітний репертуар. На світанку свого існування гурт був відомий як «Born in Summer», але пізніше змінив назву на українську.

Оскільки гурт має студію у локації на заводі, де колись функціонував відділ збуту (навіть залишилась його вивіска), то й виникла відповідна ідея з найменуванням – «VZ» («Відділ Збуту»), підтверджуючи таким чином заземлення власної творчості на певну локацію.

Кожна пісня гурту помітно відрізняється від наступної. Стиль їх виконання включає поп-рок, поп-панк, депресивний рок, альтернативний рок та метал, ню-метал з елементами кор, вставки хеві, емоційно прикрашені вокальні партії [56]. Одним словом – широку експериментальну художню діяльність.

У 2017 році на VZ STUDIO музиканти записали сингл під назвою «Душа». Гурт є учасником низки фестивалів, зокрема «Рок Булава» в м. Переяславі-Хмельницькому, байк-сезону для «Волоцюг Волині» на мальовничому озері Світязь.

За період з осені 2016 до весни 2017 р. група влаштовувала вечірки, на яких грала з колективами «Волоцюга» (Львів), «GUNDG» (Рівне), «G-X» (Ковель) [67]. Одним словом, їх творча біографія викликала значний інтерес у місцевої молодіжної публіки. тим більше, що сьогодні фактично кожна локація має чимало молодих людей, які займаються копіюванням творчості відомих чи хоча б регіональних естрадних груп, таким чином урізноманітнюючи власний вільний час. Саме ці люди могли б скласти основу активу клубного закладу, адже їх вирізняє високий інтерес у певному виді культурної діяльності; вони б з радістю сприймалися й шкільними художніми колективами. Інакше кажучи, це майже сформований потенціал активу культурного сектора територіальної громади.

Серед інших учасників – столичний гурт «Krichuss» – молодий музичний колектив, створений у 2014 р. у Києві. Амбіційні музиканти грають у стилі альтернативного року [58]. Своєю музикою вони вже підкорили сцену на багатьох українських фестивалях, зокрема й названих вище: «Тарас Бульба», «Рок Булава», «Top 6 summerFest», «KyivArtSkinfest», «Best KNU fest», а також були учасниками і фестивалю «FESTLike».

У 2015 р. вийшов дебютний кліп гурту «Надихаєш», який став їхнім концертним хітом. У 2017 р. музиканти випустили два кліпи на сингли «Знаю» та «Наздоганяй» (ДОДАТОК 3) [67]. Музиканти групи також дали добрий зразок для наслідування місцевій молоді. Тож, як побажання, яке неодмінно буде враховане в практиці подальшої діяльності клубу, потрібно активніше залучати до установи молодих людей, які мають будь-який інтерес у культурній сфері. Адже цей інтерес легше поглибити чи розширити, ніж формувати його апіорі.

Серед місцевих колективів потрібно відзначити Нововолинський гурт «Цвях», який відкривав «нічну» сцену другого дня фестивалю. Гурт популяризує народні мотиви в «рокових» композиціях. Тому своїм репертуаром та танцювальним ритмом, манерою поведінки на сцені він також здобув прихильників під час виступу в с. Згорани.

Підсумовуючи розгляд цього матеріалу, слід зазначити, що форма проведення фестивалю є типовою для таких імпрез. Саме так організовуються ці програми та спілкування учасників у м. Дубно, що на Рівненщині («Тарас Бульба»), Миколаєві, Києві, Дніпрі.

Жили нововолинці у наметовому містечку на березі озера, що сприяло вільному спілкуванню з гостями заходу біля нічного багаття і також демонструвало нову форму спілкування з місцевою публікою.

Назва колективу, як зазначену у їхньому прес-релізі, символізує щось сильне та потужне, те, що дає початок і кріплення чомусь новому й може оновлювати щось старе. Адже цвяхи в побуті відіграють для доброго господаря подібну роль. Тож учасники гурту переконані, доки головний стрижень триматиме їх разом – у них великі перспективи [57].

Аналізуючи програми учасників та оминаючи їх мистецький сегмент, який потребує окремого фахового аналізу, зазначимо, що чимало художніх колективів альтернативної музичної творчості свідомо обирає собі достатньо епатажні назви, сценічний одяг, манеру поведінки на сцені, сподіваючись уже цим привернути до себе увагу, позиціонувати себе у якості виклику

наявним художнім формам. На загал це не є новиною. Подібні тенденції спостерігаються й в усьому світі. Були вони і у віддаленій ретроспективі. Утім, це певною мірою й притягає до них молодь, для частини якої епатаж залишається важливою формою власного самоствердження.

Учасники «Цвяху» популяризують модерно-етнічне мистецтво.

І хоча подібні фестивалі завжди мають своїх прихильників і своїх опонентів, альтернативна музика дає можливість переконатися в тому, що є й інші варіанти художнього самовираження сучасної людини.

Окрім виступу музичних колективів, і це стало новиною, організатори ввели у фестивальну програму нову форму проведення дозвілля – гутірку. Вона була проведена за участю відомого вокаліста А. Тимчука (вокаліст гурту «ФлайзZza») [67] (ДОДАТОК I)

Вечірню програму складала традиційна дискотека, посиденьки біля ватри та перегляд фільму на березі озера.

І хоча, як уже згадувалося, дисонансом подібних заходів можна вважати деяку екстравагантність назв гуртів-учасників та їх поведінку, утім це загальносвітова тенденція, в якій виявляється певний протест молоді до існуючої парадигми культурного простору.

Підсумовуючи вищенаведене, можна зазначити, що, організовуючи подібні проекти, ми спонукаємо молодь до активного проведення свого дозвілля, стимулюємо розширювати власний світогляд, її самоосвіту тощо. Саме в цьому і організатори, і сільська молодь бачить розширення культурного простору, шукає себе, може порівняти власний духовний рівень із відповідним рівнем гостей.

Тому проведення подібних фестивальних заходів на часі і є формою стимулювання молоді до художнього пошуку, урізноманітнення форм проведення вільного часу, формування її як активного учасника тих процесів, які відбуваються сьогодні в об'єднаних територіальних громадах та й країні загалом.

2.3. Організація дозвіллевої діяльності, співпраця клубних установ та освітніх закладів з сім'єю Вишнівської ОТГ Ковельського району Волинської області

Родина в культурній практиці будь-якого народу відігравала і продовжує це робити, важливу консолідуючу роль, адже саме через низку родинних звичаїв передається і закріплюється ментальність населення, потужний пласт традиційно-побутової культури, втілений у безлічі звичаїв і обрядів. Саме родина зберігає національне єство народу і вже цим є важливим консолідуючим чинником його життєдіяльності.

Заглиблення в історію української родини допомагає збагнути велику мудрість родинної етнопедагогіки, проникнути в національний характер нашого народу. Вічне прагнення до незалежності, волі, працьовитість, мужність, щирість, патріотизм, щедрість, привітність – ці риси генетично властиві нашому народові. Вони плекаються упродовж усієї його історії у родинному колі. У сім'ї, в умовах родинного побуту, праці, дозвілля формувалися протягом століть первинні ціннісні орієнтації та соціальні настанови молодого покоління.

Організації дозвіллевої діяльності, співпраця клубних та освітніх закладів з сім'єю, опора на родинні традиції сьогодні набувають особливої актуальності. Родинне виховання – основна постійно діюча ланка виховання. Без докорінного поліпшення його не можна домогтися значних змін у подальшому громадянському вихованні підростаючих поколінь. У сім'ї закладається духовна основа особистості, її мораль і самобутність [31].

Дозвілля, як уже неодноразово наголошувалося навіть у цій роботі, є сукупністю різних видів діяльності, якими людина займається за власною волею та ініціативою: відпочинок, розваги, підвищення інтелектуального рівня та майстерності, освіта, участь у житті суспільства тощо.

Його потенціал надає великі можливості для формування моральних потреб особистості. Разом із тим сьогодні дозвіллева діяльність має дефіцит

позитивних моральних орієнтирів. Тому завдання клубного працівника полягає у вирішенні проблеми невідповідності між сутністю культурно-просвітницької та дозвілєвої діяльності й існуючими в реальній дійсності формами і методами проведення вільного часу.

Організація сімейного відпочинку сьогодні ускладнюється ще й тим, що потрібно знайти такі форми, які були б цікаві усім членам родини, незалежно від віку, професії, уподобань. Важливо, щоб кожна людина займалася улюбленою справою і виконувала ті соціальні функції, які понад усе відповідають її інтересам і можливостям. Відпочиваючи разом, батьки і діти краще пізнають один одного, знаходять оптимальні шляхи взаєморозуміння – все це робить родину повноцінною у найкращому розумінні цього слова. Тому робота установ культури з родинами – це найбільш переконливий шлях для об'єднання родини, а через неї і громади.

На основі опрацювання теоретичних джерел та практичного досвіду діяльності нашого закладу можна визначити три рівні організації дозвілля у сім'ї, кожен із яких має свої визначні показники та форми:

Високий рівень – батьки і діти у виборі видів дозвілєвої діяльності віддають перевагу художній творчості, часто проводять вільний час разом, стосунки в сім'ї добрі, дружні, дитина любить проводити з батьками свій вільний час і відкрито ділиться з ними своїми проблемами, переживаннями, інтересами. Батьки і діти виділяють достатньо часу для проведення спільного активного відпочинку (участь в аматорських колективах, спортивних секціях, відвідування культурно-просвітницьких та дозвілєвих заходів, музеїв, виставок, участь у акціях, флешмобах).

Середній рівень характеризується тим, що батьки і діти лише інколи виходять на рівень творчості, лише зрідка проводять своє дозвілля разом, оскільки не мають на це часу та й особливого бажання через не сформованість сталих зв'язків. Стосунки в такій сім'ї часто бувають напруженими, дитина лише іноді ділиться з батьками своїми думками і

переживаннями, надає перевагу відпочинку не з родиною, а з друзями і поступово відходить від родини.

Низький рівень характеризується тим, що батьки і діти надають перевагу пасивному дозвіллю, вони відпочивають окремо, бо разом їм не цікаво, між ними чи у них немає спільних питань та інтересів. Стосунки в сім'ї напружені, часто конфліктні, дитина не ділиться з батьками своїми проблемами, віддає перевагу проведенню вільного часу з друзями або самотності, еволюціонуючи чи поповнюючи згодом лави «неблагополучних». Це, так би мовити, традиційний чи характерний варіант розгляду наявної проблеми.

Із метою з'ясування стану відносин в сім'ях громади, нами було проведене невеличке дослідження, спрямоване на з'ясування провідних проблем, наявних у переважній більшості сімей конкретної територіальної громади [67].

Отже, опитування виявило, що із 100% респондентів – 55% мають низький рівень організації сімейного дозвілля, 30% – середній і 15% – високий рівень [67], тобто саме для керівника установи культури було над чим думати, організовуючи подальші заходи зі своєю аудиторією.

Це вказує на важливість і необхідність роботи з консолідації зусиль усіх виховних інституцій для виявлення і підтримки позитивних тенденцій у сімейно-родинних стосунках, формах родинного спілкування, інтеграції родинних традицій, свят і обрядів у культурно-дозвіллеві форми клубної роботи.

Досліджуючи специфіку роботи клубного працівника з сім'єю, спираючись на загальноукраїнський досвід [51] та враховуючи «територіальний» досвід подібної практики, який постійно оприлюднюється на численних нарадах клубних працівників району [67], можна виділити такі важливі умови в організації родинного дозвілля:

- своєчасна діагностика інтересів та творчих спрямувань кожного члена сім'ї та визначення збігу загальної спрямованості сім'ї з особистими творчими прагненнями і планами окремих її членів;
- формування позитивної мотивації сім'ї до культурно-дозвілєвої діяльності;
- використання різноманітних форм і методів організації дозвілля відповідно до віку, соціального стану, інтересів і запитів сім'ї та суспільства;
- створення сприятливої соціально-психологічної атмосфери аудиторії під час проведення групових та масових заходів сімейного дозвілля;
- інтегрування – проведення простих, доступних більшості населення форм культурно-дозвілєвої діяльності передуює підготовці та впровадженню інших, більш складних форм [67].

Наприклад, роботу з формування здорового способу життя необхідно починати з простіших форм клубної діяльності – таких, як бесіди, диспути, усні журнали, тренінги. Базуючись на знаннях, уміннях і навичках, які відвідувачі отримують, у перспективі можна залучати їх до складніших форм культурно-дозвілєвої діяльності. Зокрема, проведення сімейних конкурсів, вечорів родинного дозвілля, тематичних днів, тижнів, акцій, колективних творчих проєктів, наприклад: талант-шоу «Тато, мама і я – танцювальна (співоча, музична) сім'я», дискусійного клубу «Батьківські помилки», клубів за інтересами «Сімейна майстерня», «Кулінарна академія», ділової гри «Скарбниця радості» [59].

У межах впливу нашого клубу таких заходів є чимало і всі вони продемонстрували свою дієвість та ефективність, а тому й залишаються у практиці роботи клубу.

Родинне виховання, як відомо, – це перевірений віками досвід національного виховання дітей у сім'ї. Воно є могутнім джерелом формування національного духу, високої моральності, глибоких людських почуттів, любові до матері і батька, бабусі і дідуся, роду і народу, пошани рідної мови, історії та культури [31].

Особливо пильно оберігаються родинні традиції у сільській місцевості, де цивілізаційний вплив на родинне життя значно менший і менші втрати в духовному середовищі людини. Тому й кажуть, що українське село – оберіг нашої духовності, культури.

Серед сільського населення сьогодні найбільше збереглося духовних скарбів – фольклорна і пісенна спадщина, народне рукоділля і ремесло, легенди і повір'я. Поступово вони знову повертаються до людей, входять у наше буденне життя. Насамперед, це тому, що родинні традиції мають надзвичайну живучість, оскільки передаються з покоління в покоління. Народні звичаї, традиції та обряди – це специфічні закони, які охоплюють увесь природній цикл існування людини. Час вніс свої корективи і новизну у цю практику, проте важливо зберегти неперехідні цінності, які століттями виробив народ: шанування роду, поклоніння пам'яті предків, дбайливе ставлення до дитини та літніх людей. Усе це неможливе без глибокого знання звичаєвості свого народу.

Нові реалії соціального буття сучасної сім'ї сприяють відродженню святково-звичаєвого календаря родинного життя, відтворенню традиційних звичаїв та обрядів на новому рівні генетичних зв'язків. На перший план тут виступає дослідження та реконструкція традиційних звичаїв, свят та обрядів української родини, зміцнення родинних зв'язків.

Українська родинна система виховання, яка історично склалася протягом багатьох віків нашим народом, головним об'єктом виховання визначає дитину, а суб'єктами – батьків, родину, громадськість. У результаті виховних дій мільйонів людей сформувався певний педагогічний досвід, який згодом викристалізувався у велику педагогічну мудрість – народну педагогіку [21], [29]. В умовах зростаючої родинної кризи з метою пошуків шляхів ліквідації сімейних проблем сьогодення виникає потреба звернутися до її надбань.

В українській народній педагогіці ідеал вихованого юнака – козак. Мудрі батьки навчали своїх синів, щоб ті пам'ятали, що гідність чоловіка не

у фізичній силі, а в тому, щоб ніколи і нікому не дозволити образити маму, дружину, Батьківщину. У це слово вкладалося розуміння найкращих чоловічих якостей (мужність, сила, доброта, справедливість).

Ідеал вихованої молодої дівчини – вправна господиня, дружина, мати, яку поважають люди, яка вміє все робити, добре співає, танцює, а ще вправно тче або вишиває [21].

Величезний вплив на дитину справляють домашня атмосфера, побут у сім'ї, естетичні традиції, які привчають дитину любити та берегти красу, шанувати рідний дім та батьків.

Родинні обряди охороняли цілісність сім'ї, зберігали святість людських стосунків. Чудовими театралізованими музичними діями були весільні і календарно-обрядові свята, які розвивали творчі сили людини, виховували її естетичні ідеали, любов до отчого дому, рідного краю, родини, підтримуючи ідеали та принципи, прищеплені дитині за допомогою народних традицій. Мета, завдання і засоби народної педагогіки відображені у фольклорі (казках, легендах, приказках, піснях), а також народних іграх, мистецтві, музиці, святкових обрядах і традиціях сімейного виховання.

Проблему родинного виховання на народних традиціях потрібно вважати найголовнішою у морально-етичному, культурному житті суспільства. Розпочинаючи з молодшого віку, діти складають родинне дерево, а якщо воно вже складене, то вивчають, доповнюють його.

До речі, у багатьох родинах, де є діти, на видному місці «росте» таке дерево.

Клубні заклади Вишнівської ОТГ проводять свята кращих сімей, родинні посиденьки та свята «Родина моя – гордість моя», «Хай разом б'ється серце родини», дитячі ранки «Нашому роду нема переводу», «Нехай процвітає дерево родинне», години спілкування «Літопис моєї родини», «Найкращі мама і тато» [67].

Події загальнонародного значення стосуються кожної родини. В одних родинах стало традицією у найбільш знаменні дні дарувати один одному

пам'ятні подарунки, в інших – лише готуватися до святкового застілля, а в третіх – організувати колективний культурний відпочинок (усім разом відвідати центр дозвілля, палац чи будинок культури, театр, концерт, музей, виставку, кіносеанс, стадіон).

Великі виховні можливості має святкування Міжнародного дня прав жінок і миру, Дня матері, Міжнародного дня сім'ї (родини). У ці дні клубні заклади нашої громади повняться гомоном відвідувачів, бо сім'ями люди йдуть віншувати найрідніших. «Жіноча доля. Серце матері», «Берегині роду нашого», «Дай, бабусю, поцілую сивину твого волосся», «Моя родина – моя фортеця». Усе в такий день важливо: емоційно насичені вітання зі сцени, концертна програма, оригінальність подарунка (особливо зробленого дітьми своїми руками), накритий святковий стіл, коровай на рушнику, фейєрверк на святковому торті [67]. Найголовніше – щоб усе це робилося зі щирістю і теплотою.

Спробуємо відтворити найбільш переконливі аспекти організації такого виду діяльності на місцевому рівні.

За ініціативою комунального закладу «Центр КМЕВС» у Радохівському сільському будинку культури Вишнівської ОТГ стало традиційним проведення театралізованого свята «Матусю лагідна моя», присвяченого Дню матері. Трепетна та хвилююча тема материнства мистецьки відображена у виконанні колискових пісень окремими солістами, вокальними та хореографічними колективами. На екранах демонструються дитячі світлини та твори образотворчого мистецтва. У фойє СБК, можна переглянути тематичну виставку старовинних дитячих плетених та дерев'яних колисок, іграшок, ляльок-мотанок, дитячих малюнків. Неабияку зацікавленість у дітей та дорослих викликають майстер-класи із виготовлення ляльки-мотанки, вишивки, соломоплетіння. На подвір'ї біля сільського будинку культури проходить конкурс дитячого малюнка на асфальті «Я люблю свою матусю», флешмоб дитячих колясок «Спи, дитя в колисочці!».

У житті будь-якої родини є події, що відзначаються за традицією як сімейно-побутові свята: дні народження, початок і закінчення навчального року в школярів і студентів, дні повноліття, одержання паспорта, вступ до трудового життя, вихід на пенсію.

Багато батьків, святкуючи день народження сина або дочки, хочуть зробити цей урочистий день сімейним святом. Вони думають про частування, оздоблення кімнати, запрошення гостей і забувають головне: треба зробити так, щоб іменинники з нетерпінням чекали свого свята, щоб це було саме їх свято, щоб вони з вдячністю думали про людей, які подарували їм у цей день багато радості. Клубні працівники сіл Коцюри, Римачі та Бережці із задоволенням долучаються до підготовки таких заходів і проводять «День іменинника у клубі», «Найулюбленіший день в житті», «День ласуна». А щоб особи похилого віку, люди з особливими потребами відчували себе не забутими суспільством, потрібними людям, – проводять візити шани на дому, даруючи іменинникам душевне тепло і хвилини радості. У нашій громаді така форма роботи найбільш поширена у клубі села Олеск .

Перший день шкільного життя для першокласника повинен бути особливо значимим. І цю значимість необхідно підкреслювати. Дорослі члени родини співпереживають разом з дитиною цю подію і докладають усіх зусиль, щоб святковий день був дійсно пам'ятним насамперед для того, хто ступив на поріг до храму знань. У всіх клубних закладах громади у цей день проводяться дитячі свята «Буду я навчатись у школі», «Здрастуй, школо!», конкурси малюнків на асфальті, конкурси родинних творчих робіт «Я іду до школи!» тощо [67].

Закінчення навчання завершується випускними вечорами. Одинадцятикласники разом із батьками, вчителями збираються у найбільшій залі, а це, як правило, Радехівський сільський будинок культури, тут їм вручають атестати зрілості, тут вони посвячують один одного у свої задуми, дають обіцянки у вірності й дружбі.

Особливим пам'ятним днем у житті молодшої людини є отримання паспорта. Якщо шкільний випускний може повторюватися з днем закінчення технікуму, вищого навчального закладу, то цей день завжди святкується по-різному, але суть цієї події одна: людина переступає той життєвий рубіж, коли суспільство визнає її вже не дитиною, а дорослою.

І треба не тільки проголошувати це святковим тостом, а й створювати таку атмосферу, в якій би вчорашня дитина відчула себе дорослою (поруч із наданням їй більшої самостійності, дорученням більш складніших і відповідальних справ). Найчастіше урочисте вручення паспортів проводиться в обрядовій кімнаті клубного закладу с. Вишнів.

Необхідно зауважити, що багато ветеранів ведуть активний спосіб життя, відчувають необхідність бути комусь потрібними, передавати свій життєвий та професійний досвід, когось навчати. На громадських засадах вони охоче беруть участь у різноманітних благодійних та просвітницьких акціях, працюють самовіддано, відчувають причетність до життя суспільства і потрібними йому. І ця практика є всюди; активно вона поширюється сьогодні й через різноманітні міжкультурні контакти територіальних громад району і сусідньої країни. Адже питання виховання фактично традиційне і є предметом уваги кожного.

У дні підготовки та проведення культурно-масових заходів керівникам клубних закладів бажано використовувати позитивну енергію цих добровільних помічників й успіх буде забезпечений! Саме в такі дні можна організувати і проводити «Ярмарок родинних талантів», ток-шоу «Супер Бабуся і я», де на сцені поруч із молодими виконавцями почесне місце займуть ветерани, а у фойє виставлять на огляд роботи, створені їхніми «золотими» руками (різьблення, чеканка, плетіння з лози, вишивання, флористика різних напрямів тощо). Тим більше, що Західне Полісся у цьому плані є фактично унікальним тереном. І проведення на Рівненщині «Музейних» чи «Замкових» гостин, як і аналогічних заходів на Волині, засвідчує спільність поглядів на народну культурну практику, її важливість у

соціумі, необхідність підтримки. Адже її збереження – це не лише збереження традиційної культури, але й національної культурної спадщини загалом, протидія тим глобалізаційним процесам, які невпинно намагаються розчинити національне у просторі чужої нам культури. Тому святково-обрядова практика – це потужний національний струмінь, який консоліжує країни, надає їй право бути самостійною і оригінальною.

Традицією у Радехівському сільському будинку культури стали проводи на заслужений відпочинок, який відзначається разом із трудовим колективом вечором-зустріччю трудових династій «Від усієї душі», «На хвилях нашої пам'яті», «Літа на зиму повернули», вогником «Зорепадом летять роки», «Життя земного нерозривне коло». Близькі, родичі, друзі та колеги не тільки згадують трудові заслуги, а й будують плани подальшої активної життєвої діяльності. Безсумнівно, під час святкування цієї сімейної події не обходиться без невеликої концертної програми, жартів, інсценівок, спогадів, причому всіляких кумедних і повчальних. Важливо, щоб сімейні знаменні події відзначались не тільки у родинному колі, а й з громадськістю. Вдало підготовлені і проведені, вони мають велике виховне значення для формування активної життєвої позиції молоді.

Люди поважного віку часто об'єднуються у аматорські колективи, де реалізують себе як творчі особистості. Наприклад, функціонують хорові колективи, інструментальні ансамблі, тріо, дуети, троїсті музики, фольклорні колективи. Участь у цих структурах допомагає також, крім, власне, якісного проведення вільного часу, відтворювати призабуті культурні практики хорового гуртового співу, відродження певних виконавських інструментальних практик та багатьох інших культурних характеристики, притаманних певній локації.

Цілком природньо, що до цих аматорських колективів згодом у якості помічників, долучаються молоді члени родини. Так, у Радехівському сільському будинку культури функціонує народний аматорський фольклорний колектив «Перевесло», який утворився ще у далекому 1969 році

двома родинами Лойків та Заголів і відтоді його члени – постійні учасники усіх культурних імпрез села..

Дуже важливо в організації родинного культурного дозвілля розвивати клуби за інтересами та любительські об'єднання, які матеріалізують у життя внутрішню потребу людини у самореалізації, стають центром втілення інтересів людей у найрізноманітніших напрямках творчості – колекціонуванні, технічному конструюванні, в'язанні, ткацтві, гончарстві, фотографії, різьбленні, лозоплетінні, бісероплетінні, збиранні грибів та лікарських трав, вирощуванні квітів, рибальстві, «зеленому туризмі». Останній, виходячи з досвіду Рівненщини, також організується в родинях переважно майстрів народної творчості, які мають чимало оригінальних артефактів самого широкого спектру виявлення. І відпочинок у їхніх домівках допомагає гостям краще ознайомитися з локальною культурною практикою, розширює її творчий потенціал. А для місцевого населення, яке долучається до подібних речей, це й ще добрий шанс покращити власний добробут, долучитися до інокультурної практики, оскільки туристів-іноземців, які бажають відпочити на природі, з кожним роком стає все більше. Цей варіант відпочинку стає ще й важливим чинником «м'якої дипломатії», оскільки сприяє швидкому порозумінню між народами, знаходженню спільних точок дотику до вирішення глобальних проблем сучасності. .

Згодом творчі роботи учасників клубів стають основою та вдалим доповненням тематичних клубних заходів і персональних виставок творчих робіт сімей. Наприклад, конкурсів малюнків «Намалюємо своє село (мою родину)», «Кольори мого дитинства», фотовиставки «Світ очима моєї сім'ї», виставки сімейних фотографій «Моя сім'я, моя родина в житті і долі України», «Світ сімейних захоплень», «Моя сім'я, моя родина в житті і долі України», гербарію «Моя мала батьківщина мовою трав і квітів». Та й краще займатися у вільний час культурними формами, ніж бездумно проводити цей час за пляшкою з друзями!

На нашу думку, сьогодні любительські об'єднання та клуби за інтересами – один з головних рушіїв дозвілля людей, де людина не тільки пасивний учасник, а й активний творець. Клуби за інтересами спонукають проводити у клубному закладі таку форму роботи як камерні інтелектуально насичені сімейні вечори, проведення яких не потребує великої глядацької аудиторії, особливих матеріальних затрат тощо. Головне – треба виховувати гарні звички культурного відпочинку і пам'ятати при цьому, що вони втрачаються легше, ніж здобуваються. Звички активного дозвілля залишаються надовго, якщо стають традицією. Створення і підтримка сімейно-побутових традицій й організація культурного дозвілля в родині – основна умова формування особистості.

Часто буває, і наше село не виключення, що батьки й діти відпочивають окремо, начебто з тактовних міркувань – не заважають один одному. Це цілком природно: у дорослих і дітей у силу вікової психології інтереси різні. Проте, у них повинні бути спільні захоплення і справи, які, як правило, консолідують родину.

Сьогодні, на жаль, велику кількість родин психологи взагалі називають «проблемними» і вихованню дітей в таких родинах не надається належної уваги. Діти з таких родин йдуть до клубного закладу для того, щоб знайти тих, хто зрозуміє їх, підтримує, зігріває теплом своєї душі і серця, навчає стійко витримувати і долати життєві перепони, залишаючись при цьому Людиною. Саме керівники клубних закладів, любительських об'єднань, гуртків аматорського мистецтва, їх учасники, активісти можуть стати для такої категорії відвідувачів другою сім'єю. Необхідно звертати особливу увагу на таких дітей і будувати з ними свої відносини так, щоб діти повірили нам і стали добровільними помічниками в організації клубної роботи, бо клубний працівник – і педагог, і психолог, і висококласний фахівець. Тільки за наявності знань, навичок, досвіду ми зможемо завоювати довір'я цих обездолених дітей і стати для них гарними та вірними друзями.

Більшість родин зазвичай відпочивають разом. У сімейному вихованні необхідно плекати таку сімейну традицію, коли дорослі в спілкуванні з дітьми відкривають їм різноманіття навколишнього світу. Це робити необхідно тому що, в значної частини сучасних дітей розвивається раціоналізм мислення і сприйняття навколишнього на шкоду розвитку емоційного світу. В культурній організації сімейного дозвілля велике значення, зокрема, у міських умовах, мають колективні сімейні прогулянки, відпочинок та колективна праця на свіжому повітрі. Важливо, щоб вони були не від випадку до випадку, а ввійшли у звичку. Клубні заклади організують толоки (сімейні трудові акції, дні добрих справ) «Очистимо водойму (галявину)», «Посадимо біля клубу парк (алею)», «Чисті водойми – чиста совість», «Чисте повітря».

Ігрові дозвіллієві пізнавально-розважальні програми – це засіб дорослим ненадовго відчувати себе «дітьми» і поринути у світ дитячої психології і на цій підставі зрозуміти власних дітей. Разом беручи участь в іграх та конкурсах, діти та їхні батьки відчувають себе однією командою. Рекреативний сімейний відпочинок, туризм, походи, спортивні сімейні естафети та конкурси «Тато, мама і я – разом ми сім'я», «Здорова сім'я – здорова держава», «Один за всіх, усі за одного» розвивають почуття колективізму, єдиної родини, команди.

Інтелектуальне дозвілля збагачує духовний світ людини, розширює світогляд. У молодіжному середовищі поширені такі інтелектуальні ігри як «Монополія», «Що? Де? Коли?», «Сімейні КВК», «Найрозумніший», «Зірковий час», «Брейн-ринг», «Поле чудес», «Вгадай мелодію», «Щасливий випадок», обов'язковими учасниками яких є усі члени родини.

День села – дійство, яке збирає одночасно усіх односельчан, чи то вони народилися, зростали і живуть усе життя у селі, селищі, місті або хуторі, чи доля мрійливо махнула рукою і закинула їх у далекі невідомі світи. У цей день усі вони поспішають на свою малу батьківщину, щоб зустрітися бодай би хоч раз на рік з родиною та вклонитись рідним могилам.

У програмі свята – розповіді про невідомі або забуті сторінки біографій земляків, вітання іменинників, ветеранів війни та праці, а також конкурси на краще сільське обійстя та його ландшафтний дизайн, найважчу свиню, найудійнішу корову, найцікавіше оформлення страви. Прикрасять урочистості виставки чудернацької форми овочів та фруктів, парад підвод, коней, виставки короваїв, пасхальної та весільної атрибутики тощо.

Зрозуміло, що участь і перемога у таких імпрезах лише одного члена родини проблематична. Наприклад, виграти конкурс з ландшафтного дизайну сільського подвір'я під силу родині, а не одному її члену. Перемога у таких конкурсах престижна, бо стверджує, що у сім'ї – добрі господарі, за це їм шана і повага, а отже, вартує того, щоб прикласти максимум зусиль для досягнення заслуженого успіху. Такий вид організації дозвілля і є яскравим прикладом реалізації культурно-дозвіллевих проєктів Радехівським будинком культури.

Відпочиваючи разом, спілкуючись, маючи спільні справи, члени родини об'єднуються, стають ближчими. Колективна мета, а це перемога у конкурсі, або успішний виступ на святі – створює позитивний імідж сім'ї у сільській громаді, допомагає знаходити порозуміння, навчатися терпінню, дбайливому ставленню один до одного і найголовніше – вчить розуміти з півслова один одного, уміти підставити плече у потрібний момент. Досвід показує, що сім'ї, які працюють і відпочивають разом, дружніші, об'єднані, в них менше конфліктів, а їх діти рідко стають неблагополучними (асоціальними елементами).

В силу різних причин багато родин не мають можливості разом проводити дозвілля, займатися аматорством, спортом, декоративно-ужитковим мистецтвом, але це вже завдання працівників культури – знайти найбільш оптимальні форми для роботи з родиною, спробувати вплинути на її консолідацію. А завдання держави – покращити добробут населення, вивільнити йому час на заняття соціально-активними видами культурної діяльності.

Отже, завдання клубних закладів – знайти таку спільну справу, яка б їх об'єднувала, стати родинам добрими помічниками у налагодженні взаємин між собою, організувати дозвілля, як дорослих членів сім'ї, так і зовсім юних, виховувати бачення прекрасного у навколишньому світі і бажання змістовно організувати своє дозвілля та дозвілля усіх членів своєї родини.

Виходячи з цього, клубний заклад завжди залишатиметься притягальним центром роботи з місцевим населенням. Потрібно лише вирішити низку актуальних для нього організаційно-технічних питань та розширити фінансову спроможність цього закладу, інакше він не зможе стати важливим центром консолідації місцевого населення. Але провідним над завданням державної культурної політики має бути суттєве покращення добробуту місцевого населення, розширення його купівельної спроможності, прилучення до культурної практики, інакше воно буде не здатним фінансувати будь-яку установу культури, задовольняючи власні духовні потреби у сфері вільного часу і не підтримуватиме ті реформи, які має здійснити країна на шляху власного становлення..

ВИСНОВКИ

Дослідивши питання специфіки організації та проведення культурно-дозвілльового проекту у відкритому просторі на підставі аналізу спеціальної літератури, власних польових досліджень, узагальнення досвіду організації такого виду діяльності у територіальних громадах польських гмін, з якими укладено угоду про співпрацю, можна зробити наступні висновки:

- якісної фахової літератури вітчизняних та зарубіжних дослідників із проблем організації і реалізації культурно-дозвілльових проектів у сучасному селі фактично немає. Рештки літератури минулої доби з окресленого питання, що залишилися в бібліотеках району небагато. І хоча частина того матеріал, зокрема методичний та практичний аспект цієї діяльності не втратив своєї актуальності і сьогодні, методологічно ця література не відповідає сучасним реаліям. Нових надходжень бібліотеки села не мають. Тому інформація з цього питання береться з практичних занять, одержаних на кафедрі культурології та музеєзнавства РДГУ, окремих семінарах, що епізодично проводяться в районах та мережі Інтернет. Цінний матеріал з цього приводу автор дослідження отримала в результаті участі у різноманітних семінарах, які проводилися керівниками управлінських структур Волинської області, Ковельського району чи місцевих територіальних громад. Сюди можна додати й матеріали, отримані під час спілкування з польськими колегами на аналогічних нарадах.

При цьому, потрібно наголосити, що в наявній літературі науковці велику увагу зосереджують на вивченні питання організації дозвілля різновікових груп, організації вільного часу крізь призму реалізації культурно-дозвілльових проектів. Однак усе це підтверджує, що сфера вільного часу і дозвілля завжди була об'єктом наукового інтересу.

- Чималий внесок в осмислення сутності дозвілля внесли М.А. Аріарській, Ю.А. Стрельцов, А.Д.Жарков, В.А.Ковшаров, Т.Г.Кисельова, Ю.Д. Красильников, а також низка українських дослідників другої половини

XX – першого двадцятиліття XXI століття: І.А. Петрова, О.М. Семашко, О.М, Гончарова, Л.О. Карпова, О.В. Кравченко, П.Е. Герчаніська та ін., а також представники кафедри культурології та музеєзнавства РДГУ Виткалов С.В. та Виткалов В.Г.

- Розкривши зміст понять «дозвілля», «культурно-дозвіллева діяльність», «культурно-дозвіллевий проект», варто зазначити, що дозвілля є невід'ємною частиною нашого життя, правильна організація якого дає можливість корисного і потрібного відпочинку. Всебічний і гармонійний розвиток людини є не лише високим соціальним ідеалом, а й необхідною умовою для вирішення завдань, що стоять на сучасному етапі розвитку суспільства. Всі поняття взаємодоповнюють один одного, ототожнюючись із поняттям «вільного часу».

- Дослідивши організацію культурно-дозвіллевої діяльності в країнах зарубіжжя, виявлено, що за останні роки активність людини у сфері дозвілля набула нової якості, спостерігається збагачення видів, форм, методів, усього діапазону дозвіллевої діяльності та реалізації культурно-дозвіллевих проектів країн зарубіжжя. Все це свідчить про значне зростання добробуту тамтешнього населення, зростання його духовності, розширення культурних потреб, чим і обумовлюються значні туристичні потоки та значне розширення туристичної інфраструктури у світі.

- Охарактеризувавши особливості діяльності Радехівського сільського будинку культури у сфері організації культурно-дозвіллевої роботи, можемо стверджувати, що даний заклад постійно працює над удосконаленням організації змістовного дозвілля свого населення, реалізуючи велику кількість дозвіллевих проектів та залучаючи як молодь, так і старше покоління до їх проведення. Заклад культури дає можливість молоді задовольнити свої духовні, розважальні, аматорські та інші потреби. Тому проблема поліпшення якості дозвіллевої діяльності молоді в закладах культури є актуальною і соціально важливою.

- Важливого значення в районах області набуває фестивальний рух, за допомогою якою вирішується чимало актуальних питань культурного обслуговування населення, адже концертна практика радянської доби припинила своє функціонування. Фестивальна практика сьогодні є важливим сегментом розширення міжкультурних контактів місцевого населення, його духовного збагачення тощо. Тож здійснивши низку заходів, пов'язаних з організацією і проведенням фестивалю «Festlike» як культурно-дозвіллевого проекту, організованого Радехівським будинком культури на відритому просторі на території Ковельського району, ми помітили, що реалізація такого плану проектів є надзвичайно складним і довготривалим процесом. У той же час даний проект є зразком організації дозвілля різновікових груп населення та організувати цікаве та змістовне свято. Саме фестивальний рух сприяє консолідації місцевого населення, допомагає йому усвідомити власне культурне реноме.

- Поставивши співпрацю клубних установ та освітніх закладів з сім'єю в основу своєї діяльності у Вишнівській ОТГ Ковельського району Волинської області, можемо стверджувати, що лише спільна робота населення і клубу, а також усіх тих організаційних структур, які функціонують у районі (парк, бібліотека, музей, бізнес) у сфері дозвілля дає високі результати.

- Важливими напрямками професійної діяльності фахівців дозвілєвої сфери є робота з дітьми, підлітками та їх батьками, з молодим подружжям. Зазвичай робота з дітьми вимагає вирішення проблем, що виникають у сім'ї: непорозуміння, недовіра, конфлікти, відсутність контактів, емоційна холодність між членами сім'ї. Тому пріоритетним для «клубників» є робота з сім'ями: консультування, дозвілєве обслуговування дітей і їх батьків, організація гуртків, творчих проектів. Така діяльність фахівців культурно-дозвілєвої сфери потребує ґрунтовної їх психологічної підготовки. Та й у цій роботі наочно продемонстровано багаторічний потенціал декількох сімей,

зокрема й автора цього дослідження, серед пріоритетів яких є культурно-дозвіллева діяльність.

- Значного покращення в районах, а надто на селі потребує робота з кадровим корпусом, оскільки переважна більшість працюючих там співробітників немає спеціальної освіти, досвіду роботи за фахом. Тож налагоджувати таку роботу можна лише з місцевим населенням, стимулювавши йому доступ до професійної освіти, забезпечивши якісну систему підвищення кваліфікації, численні форми, спрямовані на обговорення актуальних проблем галузі, зокрема налагодження випуску періодичних часописів, де б практики мали можливість ознайомлюватися із якісним досвідом такої роботи.

- Якісне проведення будь-якого заходу, зокрема й на відкритому просторі, передбачає певний його алгоритм, зокрема чіткого усвідомлення мети його організації, професійної групи однодумців, здатних підготувати якісний сценарій та прайс проведення заходу, узгодженість усіх складових сценарної реалізації зі всіма, хто буде брати участь у запланованому, наявність «художнього» обрамлення заходу і його оригінальності. Є й інші складові, необхідні для досягнення успіху. Утім, вони фактично нічим не відрізняються від якісного проведення будь-якої культурної імпрези. Тому фахова освіта, наявність високих організаційних навичок чи компетенцій у сучасній їх інтерпретації, забезпечує заходу успіх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про культуру» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про охорону культурної спадщини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua>
3. Аванесова Г. А. Культурно-досуговая деятельность: Теория и практика организации: Уч. пос. для студентов высших учебных заведений. Москва: Аспект Пресс, 2006.
4. Ариарский М. А. Прикладная культурология. Москва: СПб.: ЭГО, 2000.
5. Бабенко Н. Б. Культурно-дозвіллева діяльність. Програма дисципліни. Київ: Вид. центр ДАКККМ, 2001.
6. Бойчев І. І. Аналіз ефективності підготовки майбутніх учителів до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів. *Наука і освіта*. Одеса, 2004. № 4.
7. Бойчев І. І. Практикум з організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів. Під ред. О.С. Цокур. Одеса, 2003.
8. Бойчев І. І. Професійна підготовка майбутніх учителів до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів в контексті проблем педагогіки вищої школи. *Наук. вісник Південноукраїн. держ. пед. ун-ту ім. К.Д.Ушинського (Зб. наук. пр.)*. Одеса, 2004. Вип.12.
9. Бойчев І. І. Специфіка педагогічної організації культурного дозвілля учнів. *Наук. вісник Ізмаїльськ. держ. гуманіт. ун-ту*. Ізмаїл, 2004. Вип.17.
10. Бойчев І. І. Стан проблеми підготовки майбутнього вчителя як менеджера сфери дитячого дозвілля в зарубіжній педагогіці. *К.Д. Ушинський і сучасність: пріоритетні напрямки розвитку професійної освіти /* Матеріали. міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2004.
11. Бойчев І. І. Щодо діагностики дозвіллевої культури майбутніх фахівців. *Наук. вісник Південноукраїнськ. держ. пед. ун-ту ім. К.Д.*

Ушинського (Зб. наук. пр.). – Спецвип. Проблеми соціалізації майбутніх фахівців у контексті вимог Болонського процесу. Одеса, 2004.

12. Бойчев І. І. Щодо сутності сучасної концепції організації професійної підготовки майбутніх учителів. *Наук. вісник Південноукраїнсь. держ. пед. ун-ту ім.К. Д. Ушинського (Зб. наук. пр.).* Одеса, 2002. Вип.4-5.

13. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Дозвіллезнавство: навч. пос. для вузів. Київ: Центр навчальної літератури, 2006.

14. Брилін Б. А. Педагогічні проблеми організації вільного часу. *Психологія і педагогіка.* 1996. № 4.

15. Василькова Ю. В. Методика и опыт работы социального педагога: Уч. пос. для студ. высш. пед. уч. заведений Москва : Изд. центр Академия педаго, 2002

16. Вербицький В. Е. Шляхи залучення школярів до позашкільної юнацької роботи. *Початкова школа.* 1995.

17. Виткалов С. В. Культурно-мистецька Україна в регіональних вимірах: митці, художні колективи та організатори культурно-мистецького життя краю : Монографія. Рівне : Дятлик М., 2014; Виткалов С.В. Народна музична культура як фактор національної само ідентифікації. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку:* наук. зб. Вип. 35 (культурологія). Рівне: РДГУ, 2020. С.250-253 [277 с.]; Виткалов С.В., Виткалов В.Г. Сучасна інструментальна практика: культурно-мистецький аспект трансформаційних змін. (органна зала). *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку:* наук. зб. Вип. 34 (мистецтвознавство). Рівне: РДГУ, 2020. С. 265-270 [275 с.]; Виткалов В.Г., Виткалов С.В. Український митець: форми життєдіяльності і творчості. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку:* наук. зб. Вип. 36 (мистецтвознавство). Рівне: РДГУ, 2020. С. 88-95 [206 с.]; Виткалов С.В., Виткалов В.Г. Кафедра у системі сучасних соціокультурних трансформацій. *Вища школа,* 2021. № (5). С. 35-42.

18. Воловик А., Воловик В. Педагогіка дозвілля. Харків, 1999.

19. Гитов Б. А. Социализация детей, подростков и молодежи в сфере досуга. Спб. : Изд-во ГУКИ, 2003.
20. Гімазетдінова О. В., Крючек В. К. Научно-педагогические основы организации досуга детей и подростков: Теория, методика и організація культурно-просветительной деяльности: Монографія Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2003.
21. Дозвілля в Україні. Теоретичні та емпіричні аспекти: Монографія. Київ: Вид. центр ДАКККМ. 2003.
22. Дробинская Е. И., Соколов Е. В. Свободное время и развитие личности. Ленинград, 1983.
23. Еремин В.А. Улица – Подросток – воспитатель. Москва, 1991.
24. Ерошенко И. И.. Работа клубных учреждений с детьми и підростками. Москва : Просвещение, 1986.
25. Жарков А. Д. Культурно-досуговая деятельность как общественный феномен. *Вестник МГУКИ*. 2003. № 2.
26. Жарков А. Д., Чижиков В. М. Культурно-досуговая деяльность: Учеб. Москва : МГУК, 1998.
27. Зверева І. Д., Молочний В. В. Форми організації дозвілля дітей та молоді: Метод. матеріали до тренінгу. Київ: Науковий світ, 2004.
28. Киселёва Т.Г., Красильников Ю.Д Основы социально-культурной деяльности: Уч. пос. Москва : Изд-во Моск. гос университета культуры, 1995.
29. Ковтун О. М., Тарасенко В.І. Любительські об'єднання, клуби за інтересами – перспективні форми змістовного проведення дозвілля.. *Дозвілля розумне, змістовне*. Киев, 1987.
30. Кон І.С. Юность как социальная проблема. Молодежь и общество. Москва : Просвещение, 1973.
31. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти. *Початкова школа*. 1996. № 2.
32. Культурно-досуговая деятельность: учеб. пос. / под науч. ред. А.Д. Жаркова, В.М. Чижикова. Москва: Изд-во МГУК, 1998.

33. Куц О. С., Ружи́ло О. В. Спосі́б життя і дозві́лля учнівської молоді в нових соціально-економічних умовах. *Актуальні проблеми розвитку фізичної культури і спорту у ВНЗ України*. Львів, 1998.
34. Мадорский Л. Р., Зак О. З. Глазами подростков. Книга для учителя. Москва: Просвещение, 1991.
35. Махов Ф. С. Підліток і вільний час. Львів, 1982.
36. Молодь і дозвілля: Теорія, методика і практика роботи з підлітками та молоддю за місцем проживання / О. В. Безпалько, А. І. Годлевська, Г. О. Ірза, А. Й. Капська, О. Г. Карпенко // Український науково-дослідний ін-т проблем молоді. Київ: А.Л.Д., 2000.
37. Наумчик В. Н. Воспитание творческой личности. Мн.: «Университетское изд-во», 1998.
38. Новаторов В. Є. Культурно-досуговая деятельность. Словарь-справочник. Омск, 1992.
39. Організація та методика культурно-дозвіллевої діяльності. Ч. 1. Теоретичні основи культурно-дозвіллевої діяльності: Монографія. Київ : Вид. центр ДАКККМ, 2000.
40. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: Підруч. Киев : Кондор, 2005.
41. Полукаров В. В. Клубная деятельность как модель организации школьной и внеклассной среды. *Моделирование воспитательных систем: теория-практика*. Москва, 1995.
42. Понаморов В. Д. Игровая технология праздничного досуга. Кемерово: Кузбассвузиздат, 1995;
43. Сасыхов А. В. Культурно-досуговая деятельность как социокультурный феномен. Киев, 2002. Ч. 1.
44. Свободное время и духовное богатство личности / Е.М. Бабосов, Н.А. Барановский, С.В. Кузьмин и др .; Наук. ред. Е.М. Бабосов. Мн.: Наука и техника, 1983.

45. Соколов Р.В. Приобщение населения к организации досуга детей и подростков по месту жительства. Москва, 1992.
46. Соціологія вільного часу і дозвілля. Програма дисципліни Київ: Вид. центр ДАКККМ, 2002.
47. Стрельцов Ю. А. Клуб – организатор отдыха и развлечений. Москва : Сов. Россия, 1978.
48. Стрельцов Ю. А. Культурология досуга. *Уч. пос.* Москва : МГУКИ, 2002.
49. Стрельцов Ю. А. Культурология досуга. Москва, 2003.
50. Тихоновская Г. С. Методика организации отдыха и развлечений в клубе. Москва : МГИК, 1991.
51. Черніговець Т. І. Дитяче дозвілля як предмет педагогічних студій. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Зб. наук. пр. РДГУ. Рівне.: РДГУ, 2000. Ч. 2.*

ІНТЕРНЕТ РЕСУРСИ

52. «FESTLike» на Згоранському озері [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.volynnews.com>
53. Вишневий фестиваль онлайн у Вишнівській об'єднаній територіальній громаді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vyshniv-rada.gov.ua>
54. Вишневий фестиваль у Вишневі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.volyn.com.ua>
55. Волинь: весільний фестиваль у Голобах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://12kanal.com>
56. Ковельський гурт «VZ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kowel.rayon.in.ua>
57. Нововолинський гурт «Цвях» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>

58. Столичний гурт «Krichuss» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://notatky.com.ua>

59. У Радехові відбувся творчий звіт аматорських колективів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vyshniv-rada.gov.ua>

60. Український гурт «ФлайZZa» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://flyzzza.com.ua>

61. Фестиваль традиційної національної культури «Коровай-сузір'я» відбувся у Володимирі-Волинському [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bug.org.ua>

62. Волинський обласний центр народної творчості, м. Луцьк. *ДАВО* (Держ. архів Волин. обл.). Ф. Р 389, 1944-2000. 799 спр.

63. *ДАВО* (Держ. архів Волин. обл.) : путівн. Луцьк : Надстир'я, 2011. 952 с.

64. Культурно-освітня мережа Волинської області / Відділ мистецтв виконкому Волин. облради депутатів трудящих *ДАВО* (Держ. архів Волин. обл.). Ф. Р. 49, 1939–1941, 1944–1953 рр. 83 спр.

65. Культурно-освітня мережа Волинської області / Відділ у справах культурно-освітньої роботи виконкому Волин. облради депутатів трудящих. *ДАВО* (Держ. архів Волин. обл.). Ф. Р. 420, 1945–1953 рр. [112 спр.].

66. Традиційно-побутові танці України: хрестоматія / Укл.: В.Виткалов Ф.Васечко. Рец. М.Вантух. Рівне: Волинські обереги, 2019. 280 с.

67. Поточний архів Радехівського сільського будинку культури. *Приватний архів автора.*

